

Szláv jövevényszavaink.

(Nyolczadik közlemény.)

Gyemán: Marg. Leg. 224: Salony *geman* jfpan vr; — lat. *Geminianus*, ol. *Gimignano*, dalm. horv. ol. lat. alakok: *Giman*, *Gimo* (JIREČEK, Die Rom. I. 2, 38. és Christ. Elemente 30; Szent *Geminianus* Velenceze korai középkori védőszentje volt, a magyar adatban Salony = Salonai, Salona = Spalato melletti egykori város).

Gyenes, v. ö. *Dénes*.

György: 1111: *Georgius* (győri püspök), 1116—1131: curiali comite *Georgio*; 1137, 1138: *Georgius* (comes), 1141—61: *Georgio* zalaensi, u. o.: Quesitor *Georgius* comes filius Saul, 1181: *Georgio* (világi úr); magyar alakjai: *Gurg* (Okl. szót.), zent *gevr*g (Marg. L. 172.), naptárakban: *Gergh*, *Görg*, *Georg*, *Geörgi* (KNAUZ, Kortan 191. l.), *Gergy* (Érdy-k. I. 384.); becéző alakja: *Györke* (v. ö. 1079—80: *Gurcu* strigoniensis comes, 1083—95: Nonum prædium est quod dedit *Gurcu* licentia regis, 1086: In Cupan . . . equites *Gurcu*, 1229: *Gurk* (vasvári jobbágy), későbbi adatokat láss Okl. szót.); — lat. *Georgius*, ol. *Gior-gio* (kicsinyítve *Giorgetto*), gen. ol. *Zorzu*, *Zurzin*, vel. ol. *Zorzi* (BOERIO, egy 1313-i vel. oklevélben *Çorçi*, olv. *Zorzi*, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. venez., másutt *Zorzo*), rovignói ven. lad. *Jóure* (IVE, 24. l.), hazai szlov. *Gyüri*. osztr. szlov. *Juri* (1575. évi adat, Letopis 1891: 140.), kaj-horv. *Juraj* és *Gjurj* (Letopis 1887: 196, 207.), ça-horv. *Juraj* (NEM. I. 379.), *Gjuraj*, *Gjorgje*, *Gjuka*, *Gjurgjij* (FILIPVIĆ szót.), dalmát horv. *Žurži*, *Žorgi*, *Zura*, *Zurre*, *Žore* (JIREČEK, Die Rom. I. 69, 71, 72, 73, 81, 2. rész 38.) ugyanitt *Sudzuraz* I. 57. l.: San *Giorgio* és v. ö. horv. ak. nagyszót. *deorde*, *gore*), cseh *Jiří* (*Jirka*,

régibb *Juraj*), lengy. *Jerzy* (*Juraš, Jurga*, LINDE), szorb *Juri, Juro*. A gör. kel. vallást követő szlávok közt: *Georgij* (szerb oklevelekben: *Gjurgj, Gjura, Gjuraš*, ma *Gjuragj* is, bolgár népdalokban: *Gergi, Gjurgjov den, Gergev dan, Gergjuv дѣнь*, Arkív VIII. 268, 273, 281, 282. *Gergjov дѣнь*, Sbornik XVI—XVII. 2, 22. l., *Gjora, Gjorga, Džurdžo*, Sborn. XV. 194, 195.). A magyar *György* a maga *ö*-jével német *Jörj* (v. ö. *Jörgen*) mása, s a *j*-ből, a mely vulg. latin kiejtésen alapuló hang, a magyarban lett a *gy*. A lat. *eo*, ol. *io* a magyarban nem válik *ö*-vé (v. ö. Tivadar, ellenben nem olasz *Lénárd*).

Hektor: 1111: *Hector* filius Vlfodi; — lat. *Hector*, ol. *Ettore*. Hasonló nevű ember a cseheknel 1234-ben (ERBEN, Regesta).

Herneus, v. ö. *Erneus, Elnel*.

Heródes; — lat. *Herodes*, gör. Ἡρώδης, ol. *Erode*, t., cs., hazai szlov. *Herodeš*, stájeri szlov. *Herodež* (Jesus moje pož. 112, 113. l., TRURER-DALMATIN-féle bibliafordítás: *Erodeš*), lengy. *Herod*; a gör. kel. szláv fordításokban *Irodъ, Irudъ* a név, ebből az alakból való a bolg. kath. bibliafordítás *Irud*-ja, valamint a dalm. horv. (v. ö. Rad CXXXVI. 143.) és a DALMATIN-TRUBER-féle glagolita horvát *Irud* is.

Herodiás; — lat. *Herodias*, cs. *Herodiáš*.

Illés: 1055: Signum *Helie* comitis; 1086: In Cupan . . . equites *Helia* (v. ö. ugyanebben az oklevélben: *Hela* pastor subulcorum, talán szintén kiadásbeli hibából *Helia* helyett), 1141—61: *Elias*, 1237: per *Elyam*; Marg. Leg. 197: Soror *Eliana* (lehetséges, hogy a Marg. Leg. 207. lapján levő *Hylis*, valamint az 1141—61-i átírt oklevél *Ilis* nevű embere szintén ide tartozik); — lat. *Elias, Helias*, cseh *Eliáš, Heliáš*, hazai szlovén *Eliaš*, délszláv és gör. kel. szláv *Ilija*. A név el volt terjedve Csehországban, Dalmáciában (v. ö. ERBEN, Regesta és JIREČEK, Die Rom. I. 58, 2. rész 35.). A mai magyar *Illés* olaszos kiejtést visszatükrözőtető forma az *-ll-* miatt, a név legrégebbi formája azonban *Helias, Elyas* (v. ö. Okl. szót.), s az *Illés* későbbi, XIV., XV. századi alak (v. ö. Münch.-k. *Illes*). Mindkét esetben azonban róm. kath. közvetítés, gör. kel. alakból talán *Illye* volna a szó (v. ö. Maros-*Illye*, Turul X. 96.).

Ilona: II. Béla keltezetlen okl.: Rege Bela et eius uxore regina *Elena*; Marg. Leg. 75, 287: soror *Elenanak*; Okl. szót.:

Helena, Ilona, olaszos írással *Illona* (v. ö. Hilarion = Példák könyve 21: *Yllaryon, jllaryon*), *Ilka, Ilonka, Ilkus*; — lat. *Helena*, ol. *Elena*, rovignói ven. lad. *Jélina* (IVE, 17. l.), horv. szerb *Jelena, Elená, Jelka, Jela, Jelica* (ŠURMIN. Acta croat. 107, 110, 275, Zbornik 39, JIREČEK, Die Rom. I. 2, 39.), nyug. bolg. *Elína*, cseh-lengy. *Helena, Elena, Helenka*. LINDE szerint a *Helena* változata a lengyelben is meglevő *Jolenta* név, ez azonban tévedés lesz. V. ö. *Jolenta*.

Ipoly: 1141—61: partem *Ipoliti*, u. o. *Ipolt* fibus Gaua, u. o. Weteh serviens *Ipoliti*; 1157: *Yppolitus* episcopus; Marg. Leg. 215: *Ipolt* (ifpan vrnak leanya); 1111: monasterium sancti *Ypoliti*, u. o. sancto *Ypolito*, 1113: sancti *Ypoliti*; — lat. *Hippolytus*, cseh oklevelekben *Ippolitus* (ERBEN, Regesta); dalm., horv. *Impolit* (JIREČEK, Die Rom. I. 53.).

Irenaeus, v. ö. *Ernel* és *Bertalan*.

Iskariot, v. ö. *Judás* alatt.

István: Leg. s. Steph. maior 5. §: «Nomen sibi impositum est *Stephanus* . . . *Stephanus* quippe grece, coronatus sonat latine»; királyaink között öt *Stephanus* volt; V. s. Ger. 11. §: *Stephanus* (váradi barát, a ki a Vita 12. §.-a szerint tudott magyarul); 1086: *Stephanus* (eques); 1141—61: Interfector *Stephanus*; 1152: *Stephani* comitis; 1157—58: Ego *Stephanus* (filius Adriani); 1166: *Stephano* . . . episcopo; 1174: Ego *Stephanus* (Myske comitis filius); 1181: comite *Stephano*; a *Stephanus* név hazánk területén a XI., XII. században igen el volt terjedve, ennek egyik oka, hogy Szent István protomartirnak a tisztelete (v. ö. V. s. Ger. 20. §: «more prothomartiris Stephani, primus in Pannonia martir») hazánkban már a honfoglalás előtt is el volt terjedve. A Conversio-ban két templomot az ő tiszteletére emeltek, Szent László királyunk is napját az ünnepek közé sorolja (v. ö. A szentek tisztelete tárgyalását). Első királyunk neve se a byzanczi hatás eredménye (Byzancznak patrónusa Szent István protomartir volt, JIREČEK, Die Rom. I. 53.), hanem dunántúli keresztény név. A *Stephanus* női nevekben *Stephana* (v. ö. Marg. Leg. 209: soror *Stephana*). A lat. *Stephanus* magyar alakjai két főalak köré csoportosíthatók:

a) *István* (*Estván, Estefán, Estfán, Stefán* Okl. szót., Marg. Leg. 27, 46, 51, 57, 60, 219, *Isfán* Nyr. XXXII. 82, *Estyefán*, RUBINYI, Adalékok 1. l., stb.);

β) *Csépános, Csépán* (Okl. szót., Nyitram. Közl. VIII. 37. *Stepanó* község 1532: *Chepanó*, 1647-ben *Stefanov*, PAULER, A m. n. tört. I. 493.). A név bevezető alakja *Pista, Pestu* (KOMORÓCZY, Palóc hist. 12, 13, 14, 16.).

Az *István* és *Csépán* eredetére szolgáljanak útmutatással a következő adatok:

lat. *Stephanus*, vulg. lat. *Stepanus* (SEELMANN, Die Ausssp. 259, feliratokon: *Istephanvs* u. o. 317. l.), ol. *Stefano* (GRÖBER, Grundr. I. 514.), gen. ol. *Stêva* (*Stevin, Stevanin*), vel. ol. *Stefanoto* (*Istefanotto*, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. venez. 25. l.), ó-pád. *Stievano*, rovig. ven. lad. *Stiéfano*, friauli *Stiéfín* (e három adatra v. ö. IVE, 6. l.), oláh *Ştefan* (ebből a moldvai csángó *Estyefán* (RUBINYI, Adalékok 1. l.), stájeri ném. *Steveno* és *Stefan* (v. ö. ZAHN, Über die steierm. Taufnamen, Mittheil. XXIX. 19. l.), szorb *Šćepan*, lengy. *Szczepan*, cseh-tót *Štěpán, Štepan, Štefan, Števo*, hazai szlov. *Števan* (v. ö. *Števan* KÜZMICS, Nouvi zákon, továbbá Starisinsztvo 12, *Števanovci* község Vas megyében, Zobr. szlov. 72.), osztr. szlov. *Štefan* és *Štepan* (v. ö. Pesmi krajn. naroda 120. l.: *Shtëpanj-dan*), kaj-horv. *Štefan, Stjepan*, ça-horv. *Stepanj* (NEM. II. 194.), *Stipan, Štefan, Štifan* (ŠURM. 53, 74, 88, 93, 153, 168, 170.), dalm. horv. *Šćepan* (*Stepe, Stiepe, Stipe, Stepole* JIREČEK, Die Rom. I. 57, 58, 70, 72, 73, 2. rész 59.). A görög keleti szláv népeknél a szó állandóan *sz-szel* van; az adatok ezek: Ó-bolg. *Stefanъ* (Assem. naptár szept. 15, decz. 27, Suprasl. 153. l. kétszer, Cloz. 370. l., Chil. 36.), bolg. *Stefan*, nyug. bolg. *Stévan, Stépan* (Sbornik XV. 199, lásd még Denkshr. X. 315.). *Sz-szel* és *f-fel* van a szó a különböző szerkesztésű gör. kel. szláv nyelvemlékekben is (Ap. Šiš. Ap. csel. VI. 5, 8, VII. 55.), s kivételt csak a bosnyák-szerb szerkesztésű Gršković-Apostolus alkot, a hol *Stěpanъ* a szó (v. ö. Starine XXVI. 101, szerb oklevelekben *Stěfan* és *Stepan* Zborn. 1334, 1355, 1360. évi okl.), a mai szerbben *Stevan* is a szó, míg a baranyamegyei sokácoknál a bevezető alak *Pišta*, a mi magyar eredetű (v. ö. RADIĆ, Baranj. 7. l.). A magy. *István* és *Csépán* nem latin átvevések, hanem róm. kath. szláv nyelvekből valók. *István* a szlov. *Števan*, *Csépán* pedig a szlov. *Štepan*, cseh-tót *Štěpán, Štepan*, lengy. *Szczepan* mása. A két alak átvevését legjobban a túloldali térkép tünteti föl.

Izsaiás: Érdy-k. 640: *Ijayaf*; Apost. mélt. 9, 15, 17, 21: *Yfayaf*; — lat. *Isaias*, *Esaias*, gör. Ἰσαίας, es. *Izaiás*, osztr. szlovén *Jesaias* (DALMATIN). A gör. kel. szlávsnágnál *Izaija*, bolg. *Isáija* (Sborn. XV. 196.).

Izsák: 1116—1131: Interpretator istius rei *yfaac*; 1134: per pristaldum *yfaac* (kétszer), 1135: *yfáac* (jobbágy, SZAM.-ZOLN. Okl. szót. *Isac*-ot ír, de az eredetiben *yfáac* olvasható); Hal. Besz.: *yfaac*, Péld. k. 21: *yfaac*, a legtöbb naptárunk *Isaac*, *yfaac*-ot ír (KNAUZ, Kortan 130, 200.); — lat. *Isaac*: A név a Vulgatában két *aa*-val van írva, így irták ezt nálunk is a legrégebb időben, Velenzében azonban és Dalmáciában a szót *Ysac*-, *Isach*-nak irták (v. ö. JIREČEK, Die Rom. I. 2, 40, és dalm. horv. szövegekben: *Benedictio ifachof*, PERTZ, M. G. SS. XIV. 67.); Csehországban *yfaac*-nak (EBBEN).

Izsép, v. ö. *József*.

Izsó, annyi mint *Ezsau*, XI., XII. században csak *Ezsau*.

J. A lat. *j* az olasz nyelvben ugyanazt a hangváltozást tette meg, a melyet a lat. *ge*, *gi* és a lat. *di*. Mind a háromból *dž*, *ž*, *dz*, *z* lett. Ugyanez történt a lat. *j*-kkel a rätoromán nyelvjárásokban is (v. ö. GRÖBER, Grundriss I. 479, 480, MAYER-LÜBKE, Grammatik I.).

Ha tehát olasz vagy rätoromán eredetű volna a mi lat. *ge, gi* helyén álló *gy-énk, gy-t* kellene találnunk a lat. *j* kezdetű szavaknál is. Ez pedig nincsen.

Jácint; mint keresztnév a XI., XII. században nem fordul elő; — lat. *Hyacinthus*, ol. *Giacinto, Diacinto*, gen. ol. *Giasintu*, romagnai ol. *Jazent* (Sitzungsber. LXVII. 706.), horv. *Jacint*.

Jakab, Jákó: 1135: *Iacob* (jobbágy neve), 1171: *Iacob* (házi-szolga neve); KÉZAI, de nob. aduenis: Wenceslao et *Iacobo* fratribus suis; Hal. Besz.: *iacob*; Marg. Leg. 187: myhaly *jacab*nak, u. o. 213: nytray *jakab*; u. o. 19, 195: zent *jacab*, Apost. mélt. 5, 21, 36, 53: zent *yakab* (Érdy-k. I. 414, II. 132, naptárakban: *jakab* KNAUZ, Kortan 200.) | 1198: Septima mansio *iacov* cum uxore sua scere-teu, ebből az alakból való *Jákó* (v. ö. Okl. szót.) és *Ják, Jáki* (v. ö. KÉZAI, de nob. aduen.: *istius generacio de Jaki dicti sunt*); — lat. *Jacobus*, ol. *Giacobe, Giacomo, Jacopo*, gen. ol. *Giacumu*, romagnai ol. *Jacum* (Sitzungsber. LXVII. 706.), vel. ol. *Jacomo* (1291-ben, 1300-ban, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 9, 15. l.), *Jacopo* (Cron. Venez.), friauli ven. lad.: *Jacum (Jachum, Jachun, Jacun, Jachop* Arch. f. slav. Phil. XIV. 234.). A szláv nyelvek közül a gör. kel. szlávtság nyelvében *Jakov* a szó (v. ö. óbolg. *нѣкоуѣ*, or., bolg. *Jákov* CANK. 129, Sborn. XV. 196, hazai kath. bolg. *Jaku*, szerb. *Jakovъ* Zborn. 13. l.), míg a róm. kath. szlávtságnál ezt találjuk: karint. krajn. stajer szlov. *Jakob* (v. ö. a bibliafordításokat, továbbá JANEŽIČ és Pesmi krajn. naroda 72, a hol *Jákob* áll), hazai szlov. *Jakub*, olaszföldi szlov. *Jákom (Jakov, Jakob)*, göréc. karszt. szlov. *Jakum, Jakъmo* (Arch. f. slav. Phil. XIV. 234, ŠTREPKEĽJ, Beneški rokopis XX.), kaj-horv. *Jakob*, ča-horv. *Jakov* (Arch. XV. 234.) és *Jakob* (ŠURM. Acta croat. index), dalm. horv. *Jakob, Jakob* (Rad CXXXVI. 183.), *Jako* (JIREČ. Die Rom. I. 71, 2. rész 40.), cs., t. *Jakub* (újtest.), *Jákob* (ótest.), *Jakša*, kicsinyítés: *Kubin*, lengy. *Jákub*. — Az ótestam. *Jacob* nálunk ma is *Jákob*, a gör. kel. szlávtságnál itt *Jakovъ* a szó. — A magy. *Jakab* régebbi alakja *Jakob* és *Jakov*; egyik alak se olasz, mert az olaszok, még pedig a velenzeiek az olasz szlovéneknel a *Jakum* formát terjesztették el. Nálunk a *Jakab* a *Jakov, Jákó* alakkal együtt szláv eredetű.

János, v. ö. a szláv nevek közt *Iván, János*.

Januarius. Mint személynév nálunk nem fordul elő (naptárakban azonban megvan KNAUZ, Kortan 201.); csak azért említem

fel, hogy a név mint hónapnév *zenar*, *ženar* alakban van meg az olaszföldi szlovénekknél (v. ö. görzi szlov. *zenar* ŠTREKELJ, Beneški rokopis XVII. l.), a hol velencei olasz vagy friauli eredetű.

Jeremiás: Münch. és Jord.-k.: Máté II. 17, XVI. 14, XXVII. 9: *Jeremias*, *Jeremyas*; Péld. k. 33: *jeremias*, Apost. mélt. 9, 11: *yeremias*, u. o. *yeremia* és *hieremie* (voc. 11. l.); — lat. *Jeremias* és *Jeremia*, gör. Ἰερεμίας; ol. *Geremia*, vel. ol. *Jeremia* (v. ö. 1321-ben: de confinio S. *Yeremie*, u. o. S. *Yeremia*, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. venez. 86. l.); a különböző szláv bibliafordítások közül a gör. keletiekben *Иереміа* = *Jeremija* olvasható (óbolg., bolg., or., szerb, mai bolgárban *Erémija* is), ugyanez a *Jeremija* van a horv. és osztr. szlov. kath. fordításokban. A magyarhoz hasonló *s* hanggal bíró alakok vannak a csehben (*Jeremiáš*), tótban (*Jeremiáš*), lengyelben (*Jeremiasz*) a h. szlovénben (*Jeremiáš*, KÜZMICS újtestamentomában), továbbá a muraközi horvátban (*Jeremiáš*, lajbachi Letopis 1891: 133. l.).

Jeronimos, *Jeromos*: 1152: *Jheronimi comitis*; V. s. Ger. 7: beati *Ieronimi*, Apost. mélt. 5: zenth *yeronymos*, u. o. 11, 12, 13, 15, 21, 28, 43: *yeronimus*; Érdy-k. II. rész 353: zenth *Jeronimus*; — lat. *Hieronymus*, *Jeronimus*, ol. *Gieronimo*, *Girolamo*, *Gerolamo*, *Jeronimo*, gen. ol. *Gieumu*, vel. ol. san *Girolamo* (Cron. venez. a velencei évkönyvek a nevet *Hieronimus*-nak írták, cseh okl. *Jheronimus* és *Jeronimus* ERBEN), ómil. *Jeronimo* (Sitzungsber. LIX. 15.), dalm. horv. *Jero*, *Jerko*, cs. *Jeronym*. Nálunk a név a XI., XII. században csak egyszer fordul elő, míg Dalmáciában és Olaszországban igen gyakori (v. ö. JIREČEK, Die Rom. I. 71, 2. rész 39: «In Apulien, in Bari und besonders in Terlizzi ist der Name *Hieronimus*, *Ieronimus*, *Geronimus*, *Ierolimus* im X—XII. Jahrhundert viel häufiger, als in Dalmatien, der Heimat des heil. Hieronymus»). Ehhez hozzáadom, hogy a XI. századi velencei évkönyvek *Hieronimus*-nak írják a nevet (v. ö. PERTZ, Mon. G. SS. VII. 11.), míg nálunk a XII.-ben *Jheronimus* (ez írásra v. ö. Herigeri Gesta episc. Leodiensium, M. G. SS. VII. 173. és a *Jeruzsálem* alatti adatokat).

Jeruzsálem: Latin emlékekben: 1134: *iherosolimitanus* canonicus, 1166: *fratribus iherosolimitanis*; XIV—XV. századi átiratokban: Leg. s. Steph. min. 6. §: *Jerosolimis*, Leg. s. Lad. 7. §: *Jerofolimam*, Hart. V. s. Steph. 13. §: *Herusalem*, Leg. s. Emerici 8. §: *Jerusalem*. A XI., XII. századi velencei krónikák *Hieroso-*

lima-t írnak (v. ö. PERTZ, M. G. SS. VII. 26, XIV. 24, 47, későbbi toldásokban *Jerusalem*). Magyar emlékekben: Gyulafehérvári sorok: *Irlm* (= *Jerufalem*), bibliafordításainkban: *Jerufalem*; — lat. *Jerusalem, Hierosolyma*, gör. Ἱεροσολήμ, Ἱεροσόλυμα, ol. *Gerusalemme* (GRÖBER, Grundriss I. 509: *Gerusalémmé*). A gör. kel. szláv nyelvekben **Иерουσαληм, Иеросаληм, Jeru(o)szalim** a szó (óbolg., bolg., szerb, a róm. kath. bolgárban *Jeruzsolim*); a róm. kath. szlávsnál ezek az alakok vannak: lengy. *Jeruzalem*, cseh *Jeruzalem* és *Jeružalem* (v. ö. GEBAUER, Staroč. slovník), t. *Jeruzalem*, hazai szlov. *Jeružálem*, osztr. szlov. *Jeruzalem* (TRUBERNÉL *Jerufalem*, Kres, II. 645, ol. szlovén *Jerufalam*, lajbachi Letopis 1891: 100.), dalm. horv. *Jerozolim, Jeruzolim, Jeruzalem, Jerofolim, Jerufolim* (Rad CXXXVI. 183.).

Jézus, v. ö. *Krisztus* alatt.

Joákim: 1199: *Jwachin*, 1240: *Joachym* (Okl. szót.), 1249: *Jwahun* (TAGÁNYI, Erd. okl. I. 8.); — lat. *Joachimus*, romagnai ol. *Juvachin* (Sitzungsber. LXVII. 706.), hazai szlov. *Joakim* (Škapuler 22. l.); a gör. kel. szlávban a név *Joákim*-nak hangzik (v. ö. Zborn. 20. l.).

Jób: 1186, 1193, 1198, 1201: *iob* (esztergomi érsek); Apost. mélt. 4, 16: *yob* patriarka; — lat. *Job*.

Jolenta: Marg. Leg. 14, 198, 199: soror *jolent*; 1086: *Elenta* (férfi); II. Endre felesége *Jolenta* (francia eredetű nő); — lat. *Jolinta* (Du Cange), *Hiolendis, Yolendis* (XI, XII. századi flandriai keresztnév, v. ö. PERTZ, M. G. SS. XIV. index). Vajjon a Marg. Leg. *aglent* neve (v. ö. soror *aglent* 226, 228. l.) ide tartozik-e, nem tudom. V. ö. *Ilona*.

Jónás; — lat. *Jonas*, gör. Ἰωνᾶς, ol. *Giona*, gör. kel. szláv *Jona*, róm. kath. szláv horv., osztr. szlov. *Jona*, hazai szlov., t., cs. *Jonás*, lengy. *Jonasz*.

Jonatas: 1174: *Jonatas* (libert. neve); — ótest. lat. *Jonathas*.

Jordán; — lat. *Jordanis*, gör. Ἰορδάνης, ol. *Giordano*. A gör. kel. és a róm. kath. szláv nyelvekben *Jordan, Jordán* (egyh. szlávban **ИОРДАНЪ** is) a név.

Józseás, Jozsiás; — lat. *Josias*, gör. Ἰωσίας, ol. *Giosia*; gör. kel. szláv *Jozija*, a szerb-horv., osztr. szlov. katolikusoknál *Josija, Jozija*, míg a hazai szlov.-ben *Jošiás*, csehben *Joziás*, tótban *Joziás*, lengyelben *Joziász*.

József: 1086: pie memorie abbas Beliensis nomine *Joseph*, u. o.: rogatu *Joseph* incliti patris (kétszer); magyar alakok: *Jojep-nec* (KT. szal.), Münch.-k. naptári rész márcz. 19: *Josep* (a bibliában *Joseph* áll; v. ö. még KNAUZ, Kortan 203.); későbbi alakok: zenth *yoseff* (Bath. misek., M. Könyvszemle III. 115.), zent *yoseph*-nek (Apost. mélt. 13. l.) stb.; kicsinyítve: *Józsa* (v. ö. Okl. szót. *Jósa*); — lat. *Joseph*, vulg. lat. *Josep*, *Josepus* (SEELMANN, Ausspr. 254, 261.), gör. Ἰωσήφ, ol. *Giuseppe* (*Giuseffo*, *Iseppe*), gen. ol. *Giozeppa* ($x = \xi$), romagnai ol. *Juseff* (Sitzungsber. LXVII. 706.). A gör. kel. szlávban **Иосиф** = *Joszif* a név, míg a róm. kath. szlávtságban ezek az alakok vannak: lengy., cs., t., hazai kath. bolg.: *Jozef*, hazai szlov. *Jožef*, staj. és krajn. szlov. *Jožef* (v. ö. Pesmi krajn. naroda 6, 14. l.), ol. szlov. *Jošef* (olvasható *š*-sel, *ž*-vel, Letopis 1891: 101.), kaj-horv. *Jožef* (Letopis 1887: 202. l.), dalm., horv. *Josip*, *Osip*, *Osib*, *Jozef* (Rad CXXXVI. 184, *Josep*, JIREČEK, Die Rom. I. 2, 40.). A magyar nyelvben *Józsep* a régiebb alak, azaz a lat. *ph* helyén a magyarban *p* van; e sajátság épen a szláv nyelvekben is megvan (v. ö. cs. *Pabian* = Fabianus, cs. horv. *Pilip* = Filip; *Sopia* = Sofia, *ofičijal* = opičijal stb.), a mi a lat. *ph*-nek *p*-ejtésére vezethető vissza. A mai szlovén *Jožef*-re is felvehetünk egy régebbi **Jožep* ejtést, a melyből a magyar alak való. A magyar helynevekben *Izsep*-ek is vannak, ezek az ol. *Iseppe* (*József*) szóból erednek.

Józsue: Apost. mélt. 6: *Yosue*; — lat. *Josue*.

Júdás: Münch.-k. *Judaf*, *Judaf scariutbeli*; *scariuti Judaf*, *scariuthi Judaf*; a naptári részben *Juda* (apastal, okt. 28. alatt, v. ö. Bath. misek. *Jude* | Jord.-k.: *Judaf*, *Judaf scarioth*, *Judaf scarioty*; Apost. mélt. 6, 37, 50: *yudaf*, *Judaf*; Érdy-k. II. 406: *Judaf*; — lat. *Juda* és *Judas*, *Judas Iscariotes*, ol. *Giuda*, *Giuda Iscariot*; a gör. kel. szláv nyelvekben *Juda* és *Juda iszkariotszkij* (óbolg. **ИЮДА**, **ИЮДА ИСКАРИОТЪСКИИ**, bolg., or., szerb), míg a róm. kath. szláv népeknél ez van: cs. *Jidás*, *Jidás iszkaryotský*, t. *Júdás*, *Júdás iszkariotskí*, lengy. *Judasz*, *Judasz Iszkaryot*, hazai szlov. *Judás*, *Judás Iszkariotes*, staj. szlov. *Judaš*, *Judaž*, osztr. szlov. (bibliaford.): *Juda*, *Juda Iszkarijan* (TRUBER-DALMATIN: *Judas Iszkariot*), dalm. horv. *Juda*, *Juda skarioth* (BERN., ZÁR., RAŃ. ford.). — Dalmáciában elterjedt keresztnév *Juda Zudole* alakban (JIREČEK, Die Rom. I. 2, 41, 69.).

Judit: Marg. Leg. 215, 221: soror *judit*; kicsinyítve *Jutka* (XVI. század 1581-ből, Turul IV. 149, 150, későbbi adatok Okl. szót.); — lat. ótest.: *Judith*, cs. *Judita*, *Jutte* (ERBEN), stáj. ném. *Judita*, *Judith* (*Juta*, ZAHN, Urk. b. I. index).

Julianus: 1141—61: *Juliano* comite; 1157: *Julilianus* comes (íráshiba *Julianus* helyett, v. ö. FEJÉRPATAKY, III. Béla kir. okl. 27. l.); — lat. *Julianus*. Szent-Julianus-templom volt Velence mellett Rivoaltoban a XI. században (v. ö. PERTZ, M. G. SS. VII. 20, ma Velenczében San Zuliano templom), nálunk e szentnek nem volt tisztelete (v. ö. Szent Juliana Érdy-k. I. 335.); az ol. *San Giuliano* név keresztnévben megvan Velenczében, alakja *Çuliano* (olv. *Zuliano*, v. ö. 1299-ben, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. venez. 11. l., u. o. 84. l.: *Çulian*), elterjedt a név Dalmáciában is *Jula*, *Zula* alakban (írva *Çula*, v. ö. JIREČEK, Die Rom. I. 2, 41.).

Káind: 1137: Cum pastore nomine *kaynd* (v. ö. Okl. szót.); — lat. *Cain*. Elterjedt név Csehországban (ERBEN, Reg.). A latin szó helynévi magyar alakja: *Kájon*.

Kaifás (Müneh.-k. és Jord.-k.), *Kajafás* (Károlyi); — lat. *Caiphas*, ol. *Caifa*, gör. Καϊάφας. A gör. kel. szláv fordításokban *Kajafa* (óbolg. каѡфа, каѡѡфа, bolg., szerb, or. *Kajafa*, Nikol. *Kajafa* és *Kajapa*) a szó, míg a róm. kath. szláváságnál kétféle alak a járatos: α) -s-szóvéggel: lengy. *Káifasz*, cs.-t. *Kaifás*, haz. szlov. *Kajafás*, osztr. szlov. DALMATIN: *Kajfaš* (írva *Kajfash*); β) -sz szóvéggel: horv. *Kaifas* (TRUBER-DALM., és egy helyen spal. Bern.); γ) magánhangzó vég: szlov., horv., szerb: *Kaifa*, *Kaipa*.

Kaladinus: 1134: *Kaladini* comitis (Somogyban), talán *Kalandinus*-ból, feliratokon gyakori név, v. ö. *Keled*.

Kalanus: 1193: *Kalano* quinqueecclesiensi episcopo et . . . Dalmatie Chroacie gubernatore; 1198, 1201: *Calanano* quinqueecc. episcopo; — lat. *Calanus* (feliratokon, v. ö. C. I. L. III. 1604.); lehetséges azonban, hogy a *Nicolaus* becéző formája; v. ö. JIREČEK, Die Rom. II. 2, 31, 49: «*Colanus*, *Colane*. Seit der Mitte des XIV. Jahrhunderts einer der gewöhnlichsten Mannsnamen bei den Adelsfamilien von Zara. Ausserdem noch in Arbe». V. ö. *Miklós*. A szó első szótagjában az *a* *o* helyén olyan, mint *Bagat* (1055-iki tih. al. lev.): szláv *Bogát*-nál.

Kalandos: A XIII. században *Colondus* (v. ö. Okl. sz. és a Pann. szt. Ben. r. t. I. index); — v. ö. Dalmáciában lat. *Calenda*,

szláv *Kolenda* név a XIII. század óta (JIREČEK: Die Rom. I. 2, 28.): V. ö. *Keled*.

Kálmán: Kálmán király pénzein: *Calman* (*Calma, Calama, Calmn* íráshibák), *Columbanvs* (az adatokat lásd RÉTHY, *Corpus* numm. I. 14, 15.); egykorú oklevelek: 1109. Múz. péld.: rege *Columbano*, régi *Columbano*, Orsz. lev. péld.: rege *Columano*, régi *Columano*; 1111. zabori okl.: regis *Colomagni*, regnante *Colomanno*; 1113. zabori okl.: *Colomanni* regis, *Colomannum* regem; későbbi okleveleken *Colmanus* is, krónikáinkban: *Kalomannus*, más adatokra v. ö. Okl. sz.; — Kálmán királyunk neve egy az írbárát *Columbanus* nevével (v. ö. KNAUZ, Kortan 156: *Columban* pispék), s nem az osztr. *Colomannus* vértanu (v. ö. KNAUZ, Kortan 156: *Calman, Colmanstag*) után nevezték. A *Kálmán* alak kialakulására azonban hathatott a ném. *Kolman* (v. ö. Stajerországban 1160-ban: *Cholman* testis, ZAHN, Urk. b. I. 408, egyéb német adatokat lásd KISCH, Festgabe 17. l.). Dalmáciában, Velenczében nincsenek *Columbanusok*.

Karnoldinus: 1181: *Carnoldin* (pécsi hospes).

Károly: Marg. Leg. 181, 182: Zerze nemely jambor vytezť kynek vala neue *karoly* es lakozyk vala obudan... *karoly* vytez; — lat. *Carolus*, ol. *Carlo*, rom. ol. *Chéral* (Sitzungsber. LXVII. 682.), ném. *Karl* (Albániában a név a nápolyi Anjouk uralmával terjedt el, v. ö. JIREČ. Die Rom. I. 68. l.), szlov. *Karol*, cs. *Karel* stb. A *Károly* név bajuvár (bajor) területen sohasem volt elterjedt név (v. ö. ZAHN, Mittheil. XXIX. 54.). A *Károly* név becéző alakjának tartják a magyar *Korlát* nevet (v. ö. KISCH, Festgabe 17. l.: Korlath 1461-ben, Koseform für *Karl*); ezt írja CZUCZOR-FOGARASI is («MOLNÁR A.-nél, PÁRIZ PÁPAINÁL a. m. *Károly*»), de hozzát teszi, hogy «nemely régieknél, pl. a Carthausi névtelen-nél: *Kourád*». Az Okl. szótár megismétli ez állítást, zárójelbe téve: «*Conradus?*». Azt hiszem, a *Korlát* szó a *Konrád* mása, s a közvetítő alak az ol. *Corrado* (= Konrád, v. ö. Okl. szót.: *kettő* alatt: 1282: Eidem magistro *Corraldo*; a végződésre v. ö. *Bernardo*: *Bernát* stb.). V. ö. *Korlát*.

Katalin: Marg. Leg. 16, 17, 71, 197, 217, 218, 222, 225: *Cantrix* soror *Katerina*, soror *Katerina*; u. o. 4, 197. l.: zent *Katerina* azzonnak clastromában; Érdy-k. 272, 656. l.: Senay yz. zent *Katherina*; Apost. mélt.: 21, 30: zent *Katherynath*; naptá-

rakban: *Kathalin*, *Katharina* (KNAUZ, Kortan 153. l.), helyneveinkben *Szent-Katalin*, *Katalina* és *Szent-Katolna*, ez alakra v. ö. *Magdolna*; becéző alakok *Kata*, *Kató*, *Katus* (Okl. sz.), *Katinka*, *Katica*, *Kati* stb.; — lat. *Catharina* és *Cathalena* (v. ö. JIREČEK, Die Rom. I. 2, 29.), ol. *Caterina* (a lat. -ar-: olasz -er-re v. ö. Sitzungsber. LIX. 6, *Ungheria*), *Catarina*, *Catrina*, *Caterinina*, *Catina*, *Tina*, *Caterinotta*, *Trotta*, gen. ol. *Cattainin*, *Cattain*, *Cattainha*, *Cattin*, *Cattainetta*, räto-rom. *Catine*. A szláv nyelvekben: szlov. *Katarina* és *Katerina* (lajbachi Letopis, 1891: 140, Arch. f. slav. Phil. XIV. 198, 199, Kres I. 174; kicsinyítve *Katica*), horv. *Katarina* (*Kata*, *Katica*, *Kate*, *Katuša*, *Rina* v. ö. JIREČEK, Die Rom. I. 73, 2. rész 29.), óbolg. *Катерина* (v. ö. Assem. ev. 144. l. nov. 26.), más gör. kel. emlékekben *Κατερύνα*, *Κατέρυνα* (Apos. Šišat., SREZN. Drev. cerk. slav. pamj. naptár), nyug. bolg. *Katerina*, *Katinka*, *Katica*, *Katuša*, *Kata* (Sbornik XV. 196.) stb. A magyar becéző alakok nem az olaszszal, hanem a szláv alakokkal egyeznek. A név egyébiránt el volt terjedve Velenczében is (*Katharina* és *Katerina* alakban, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 25, 27. l.).

? *Keled*: Azt hiszem, a következő nevek együvé tartoznak: α) «Tempore Petri regis *Kelad* et *Guth* intrant... ex gente Sueuorum de castello Stof sunt natiui» *КѢЗАІ*, de nob. aduen., u. o.: «Temporibus Stephani regis tercii introiuit Gotfridus, aquo egreditur generacio... filiorum *Kelad*». Ebből való szerintem a *Kaladinus* név is (eredetibb *Keladinus* helyett). β) Ezzel a *Kelad*-dal illeszkedett formában egy szerintem az 1111-i zobori okl.: *Queletde* de Bache (comes, ugyanez az 1113-iban *Quelede* de Bache, átiratban *Queled*. FEJÉRPATAKY azt írja (II. István okl. 28. l.), hogy az 1124-i trau-spalátói oklevélen előforduló *Cledinus* comes = a *Queletde* bácsi comesszel. E nevekre összevethető: *Cheledonius* (spany. vértanu, KNAUZ, Kortan 154.), *Kalendinus* (JIREČ. Die Rom. I. 2, 29. l.), feliratokon *Chelido*.

Kelemen: 1055: Signum *Clementis* episcopi; u. o.: ad sanctum *clementem*, 1141—61: *Clemens* (szolga); XIII. századi adatok: *Quelemen*, *Kelemen* (Okl. szótár), naptárakban: *Kelemen* (KNAUZ, Kortan, 155. l.), Érdy-k. 652: zent *Kelemen*; — lat. *Clemens* (és *Clementus*, JIREČ. Die Rom. I. 2, 31.), ol. *Clemente*, vel. ol. *Climento* (BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 10, 41. l.), räto-rom. *Clement*. A szláv nyelvek közül a szlovén (osztr. szlov. nap-

táarak, régi kaj-horv. naptáarak) *Klemen*-nek mondja a szót (legrégibb adat TRUBERNÉL 1582-ben: Sueti *Clemen*, Kres II. 644.). A többi szláv nyelv: lengy. *Klimunt* (*Klimek*), t. cs. *Klement*, *Kliment* (v. ö. ERBEN, Regesta szerint elterjedt név), horv. *Klime*, *Klimce*, *Klimoje* (JIREČ. Die Rom. I. 2, 31.). A gör. kel. szlávban *Kliment* a szó (v. ö. Assem. ev. 144. l. nov. 23, Ap. Šišat. és SREZN. Drev. slav. pamj. naptári rész, mai bolg. Sveti *Klímet*). Szent *Kelemen*-nek hazánkban közvetlen a honfoglalás előtt is volt tisztelete, el volt itt terjedve a neki tulajdonított homilia (v. ö. VONDRÁK, Fris. pam. 62. l.); tiszteletére v. ö. e műben a szentek tiszteletéről szóló részt. Velenczében *San Clemente* templom 1131-ben épült (Chron. Venez. II. 234. l.). A szláv eredetű *Miloszt* nevek fordításai a *Clemens*-nek (v. ö. Szláv eredetű nevek közt). A mi okleveleinkben előfordul *Kelem* férfinév is (v. ö. 1086: *Kelem*, 1174: *Kelem*); azt hiszem, ez a *Kelemen* becéző alakja (v. ö. szláv *Klím*, Denkschr. X. 280, bolg. *Klíme*, MILAD. Pes. 529. l.).

Kerubin: 1181: *Cherubin* (veszprémi prépost); — lat. *Cherubim*. A gör. kel. szlávban *Херубим* (Sborn. XV. 199.), *Херувимъ*, *Хирувимъ*, *Хируукимаъ* (Psalt. Sinait. zsold. XVII. 11, LXXIX. 2, XCII. 1.).

Kilianus: 1233: *Kilianus* (subdiaconus); naptárainkban: *Kellen*, *Gellen*; helyneveinkben: Gyergyó-Kilyénfalva (v. ö. még e mű 2. rész 17. l.); — lat. *Kilianus* (*Chilianus* scotus, apost. Franciaë, Mon. Ger. SS. VII. 287.).

Kility, *Kilityi*: 1222: Per manus *Cleti* aule regie cancellarii; helynév: 1083—95: *Cletii*, 1152: in villa *cleth*. A község mai neve *Kiliti* s a veszprémi püspökség 1809. évi névtára szerint temploma Szent *Cletus* tiszteletéről van elnevezve; — lat. *Cletus*, *Anacletus*, gör. Ἀνάκλητος (Ἀνέκλητος is). Naptárainkban *Cleti* pápa (KNAUZ, Kortan 156.). Az η: i újjörög kiejtésre v. ö. e mű 2. rész 46. l.: *Gethsemani*.

Klára: Naptárainkban *Kalara* (Münc.-k. aug. 12, Okl. szót. és KNAUZ, Kortan 155.), *Clara*, másutt *Chalara*, *Calara* (Érdy-k. 469. l.); — lat. *Clara*, ol. *Chiara*. räto-rom. *Clàre*, Szent Klára (+ 1253) neve a XIII. század második felétől igen elterjedt Dalmáciában (v. ö. JIREČEK, I. 68.), Velencei emlékekben a XIV. század végéig nem találtam *Chiara* nevű asszonyokat.

Kóczán; e név a lat. *Cantianus*-ból ered, példákat azonban nem tudok előfordulására.

Kolos: Naptárainkban február 10-ére «Scholastica» napjára van írva e név; jelenthet azonban férfit is. A szó eredeténél két lehetőség van: α) A lat. *Claudius* és *Claudia*-ból egy feltehető ré-
gibb ol. *Cloggio* (későbbi *Chioggio*) lehet a szó eredete (v. ö. Páris = *Parigi*, dús = vel. ol. *doge*). Ebből a *Kolos* megmagyarázódnék. β) A második lehetőség az volna, hogy a *Kolos* a *Miklós* beczező alakjából lett (v. ö. ol. *Nicolosa*, *Niccolosa*, *Cosa*, rov. ven. lad. *Kuluóža* (IVE 11. l.).

Koluba: 1086: *Coluba* (arator); — v. ö. *Galambod*.

Konstantinus: II. Béla nem eredetiben maradt bakonybéli ítéletlevele: *Testes . . . Constantinus*: — gör. lat. *Constantinus* (a név el volt terjedve Dalmáciában, Isztriában, Apuliában, JIREČEK, Die Rom. I. 2, 31.).

Korlát, v. ö. *Károly*.

Kornélius: 1177 táján: *Cornelius comes geurienfis*; — lat. *Cornelius*, ol. *Cornelio*, *Corniglia*, *Cornelia* (nő). Sem Velenczében, sem Dalm.-ban a XI., XII. században ilyen nevű emberek nincsenek.

Kozma: 1095: *Cofmaf* episcopus (ugyanőt említi az 1134. Feliczián-féle ítéletlevél); 1113: principes *Cosmam* et Moyfen, u. o. terram comitis *Cosmae*, u. o.: in monte qui vocatur *Cosmas*, u. o. comes *Cosma* (átiratban *Cosmas*) | 1086: XL porco cum custode nomine *Cosmas*, u. o.: hic sunt liberi . . . *Cosmus* (!) *Damianus* | 1199: ultra Zala quod uocatur *Cufmadomiam* (Haz. Okm. V. 1.). Naptárainkban: *Kozma* (Müneh.-k. napt. szept. 27, Érdy-k. II. 328. és KNAUZ, Kortan), zent *Kozma* devmyen napyan (Marg. L. 153.), zent *Cozma* (Érdy-k. II. 328. és Okl. szót.); — lat. *Cosmas* (et *Damianus*), ol. *Cosmo*, *Cosimo* (e *Damiano*, Velenczében e szenteknek csak 1532. óta volt templomuk, Ven. Chron.; Dalmáciában korábban, JIREČ. Die Rom. I. 55, 2. rész 31.), räto-rom. *Csmèð*, szlov. *Kozmaš* (és *Damjan*), *Kuzma*, *Küzma*, *Kosmas* (lajbachi Letopis, 1891: 140.), cs., t. *Kozma* (a cseheknél igen elterjedt név a XI., XII. században). A gör. kel. szlávban: *Kozma* (és *Damian*, *Damiján*, Assem. ev. naptári rész nov. 1., jul. 1. ugyanígy más naptárakban), bolg. *Kozma*, *Kuza*, *Kuzma* (Sborn. XV. 196. stb.).

Krátó: V. S. Ger. 11. §: «Monachi . . . de Beel duo *Crato* et *Thazlo*» (a legenda 12. §-a szerint tudott magyarul); — a V. S.

Ger. 7. §.-a szerint Szent Gellértnek Zárától Novigrádig *Crato* nevű ember volt a vezetője (v. ö. Ascendentes ergo scimul nauem uenerunt Zadriam, ubi ordinatis uictui necessariis, librisque asinis suis impositis assumto secum quodam ductore, *Crato* nomine, qui uias ac semitas illarum parcium nouerat, quos ad preceptum domini sui usque in Engat sine offensione conduxit, indeque associato conductore alio ordinato, dictus *Crato* tendebat uersus orientem ingredi»). Hogy ez a *Crato* vezető egy-e a szerzetes *Crato*-val, nem lehet tudni. A névről KARÁCSONYI ezt írja: Krátó vezetőnek «a neve is mutatja, hogy olasz vala» (Szt. Gellért élete 58. l.). KARÁCSONYI nem mondja meg, miféle olasz név a mi *Crato*-nk megfelelője. A név eredetére a következő lehetőségek vannak: α) A TETZNER-féle Namenbuch-ban ez áll: «*Krato*, der Starke. Griech.». TETZNER mint olyan görög eredetű nevet közli, a mely a német kútfőkben is ismeretes német név, s egyenlő vele a germ. *Krafto* személynév. VANZON-féle olasz Dizionari azt írja, hogy a *Crato* és *Cratone* görögök közt elterjedt név volt; arra, hogy e görög név Észak-Olaszországban ismert lett volna, nincs adatom. Dalmáciában a XI. század legelején nincsenek olasz nevek, ellenben görögök igen. Az én nézetem szerint már most a *Crato* név egy gör. Κράτων (κράτος: erő) személynévből való (az -ων. lat. -on, -o, vel. ol. -o: magy. ó-ra v. ö. báró: ol. *barone*, *Pantaleo* (Münc.-k. naptári rész és KNAUZ, Kortan 233.): gör. Πανταλεων, lat. *Pantaleon*; *Gyerő* (v. ö. Gergely alatt e mű I. 2. rész 46. l.): lat. *Gereon*, s lehet egy olaszos alak (v. ö. ol. *San Leone* = vel. ol. *San Lio*, Cronaca Veneta I. 240.) megmaradt XV. száz. írott alakja. Csak azt jegyzem meg, hogy a szó igazi olasz alakja *grato* (v. ö. *Pongrácz*) volna, ilyen olasz alak azonban nincs (v. ö. tosc. ol. *crato*: rács, rostély, KÖRTING, EtWb. 2579; ebből azonban személynév nem alakult. β) Kevésbé valószínű, hogy a *Crato* becéző alakja a *Christophorus*-nak, mely esetben v. ö. nyug. bolg. *Krato* = *Kr̃sto* (Sborn. XV. 196, dalm. horv. *Krste*, *Krstul* JIREČEK, Die Rom. I. 2, 30.).

Krispinus: 1193: *Crispino* Senadiensi episcopo; — lat. *Crispinus* (soissonsai vértanu, v. ö. KNAUZ, Kortan 160.). Dalmáciában *Crespus* és *Crispus* (JIREČEK, Die Rom. I. 2, 31; v. ö. lat. *crispus*, ol. *cespo*, ófrc. *crep*, KÖRTING, EtWb. 2609. sz. a.), ellenben *Crispinus* nincs se itt, se Velenczében.

Kristóf: zent *Cristoff* (Érdy-k. II. 141.); mint személynév a

XI., XII. században nálunk nem fordul elő, későbbi adatokra v. ö. 1232: *Christoforus filius Cofme sacerdotis de Borat* és Okl. szót.; — lat. *Christophorus*, ol. *Christoforo*, rätö-rom. *Cristòful*, ném. *Christoph*, osztr. szlov. *Krištof* (v. ö. Koledar družbe sv. Mohora, jul. 25 alatt), dalm. horv. *Krištofor*, *Krstopor*, *Krštofor* (ŠURM. Acta croat. és JIREČEK, Die Rom. I. 2, 30.), stb.

Krisztina: Zent *Cristina* (Érdy-k. II. 129. l., Okl. szót., KNAUZ, Kortan 154.); — lat. *Christiana*, ném. *Christiane*, *Christine*, osztr. szlov. *Kristina*; gör. kel. szláv *Χριστινα* (Apost. Šiš.), nyug. bolg. *Krùstínù* (CANK. 13.).

Krisztus: *Jézus Krisztus*: 1001: *domini nostri ihesu xristi*, 1086: *Jesu Christi*, 1237: *ihesu xristo*, 1294: Leg. S. Emer. 8. §: *Jesus Christus*, Leg. S. Lad. 11. §: *Jesu Christi*; Leg. S. Lad. 4. §., V. S. Steph. Hartv. 21. §: *Jesu Christi* (német krónikákban *Jhesus*, PERTZ, M. G. SS. VII. 55, v.ö. *Jeronimos* és *Jeruzsálem* alatt, míg Velenczében *Jehsus Christus*, *Jehsu Christi* az alak, v. ö. BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 9, 10, 14, 15, 17, 20, 22. l. stb., SAVJ-LOPEZ, Alitürk. Chrestom. 5, 15. stb. *hiesu xristi*). Magyar nyelvű emlékeinkben az *iszs* jegyeken kívül *Jejus criftus* (Müncsk.), *yefus criftus* (Apost. mélt. 2, 26, 30, 37, 44.), *Iefus criftusnak* (Marg. Leg. 174. l.), *Jézus Krisztus*, *Jejus*, *Jezus* (v. ö. Marg. Leg. 20: *Iejefnak*!; v. ö. nem. *Jesses*), *Criztus* (Ehrenf.-kód.), *Crijtos* (Keszth.-k. XIX. zsolt. 7.), *Krisztus* stb.

Hogy megállapíthassuk, melyik nyelvből való a magyar alak, közlöm a különböző keresztény népek *Jézus Krisztus* elnevezéseit:

A) Római kath. népek használta alakok:

a) lat. *Jesus*, *Christus*, *Jesus Christus* (ragozva: *Jesu Christi*, *Jesu Christo*, *Jesum Christum*) | ol. *Gesù* (népies olasz alak *Gisù* volna, GRÖBER, Grundriss I. 515, ez alakból velencei hatás alatt álló dalmát horvát szövegekben: «reče jeci», Ranina lect. 130. l., kiadás 160. l.), *Cristo* (népies olasz alak *Cresto* volna, v. ö. bologn. ol. *Crést*, FERRARI, Vocab. bol. it. és GRÖBER, Grundriss I. 504. jegyzet), *Gesù Cristo*, *Gezù Cristo* | isztriai ven. lad. *gízu*, *gízóu*, *gízu*, *gízu kréšto* (IVE, 23, 47.) | ném. *Jesus*, *Christus*, *Jesus Christus* (ragozva: *Geburt Christi*, *Herz Jesu Christi* stb.).

b) Ó-cseh *Ježúš* (Žalt. wittemb., szótári rész, GEBAUER, Hist. mluv. I. 274, 485, 487.), mai cseh *Ježíš*, *Krystus*, *Ježíš Krystus* (ragozva: *Ježíše Krysta* és *Jezu Krysta*, *Jezu Krystem*) | tót *Ježíš*,

Krystus, Ježíš Krystus (ragozás, mint a csehben) | lengy. *Jezus, Krystus, Jezus Krystus* (ragozva: *Jezusa Krystusa*, de: *w Jezusie Krystusie*) | felső lauz. szorb (luther.): *Jesus, Krystus, Jesus Krystus* (ragoz.: *Jefufzu, Kristufzu, Jefom Krysta* stb.) | hazai szlov.: *Jezuš, Kristuš, Jezuš Kristuš* (ragozva: *Jezusa Kristuša*, Rad LXXXV. 57.), ŠTREKELJ értesítése szerint az osztrák szlovénség keleti része általában *Jezuš-t, Kristuš-t, Jezuš Kristuš-t* mond. Saját adataim ezek: *Jéjž's* (ma Karinthiában, Kres I. 465.), *Ježuš* (így olvasom a XV. századi klagenfurti kézirat *ihesuffa*: *Ježusa alakot*, Kres I. 176.), *Jésus* (Krajna, Pesmi Krajn. nar. 6, 7, 69, 78, 90, továbbá DALMATIN bibliafordítása), *Kristus* (DALMATIN, Krajna), *Kristuš* (így olvasom a XV. századi klagenfurti *criftuffa*: *Kristuša alakot*, Kres I. 176.), *Kristoš* és *Kristuš* (SKALARNÁL: *smert Christoshou, v' Christushou*, lajbachi Letopis 1890: 235; a görzi szlovben vocat. *Kriste*, Sitzungsber. CXIII. 383.) | régi kaj-horv.: *Jefuš* (v. ö. XVI. század PERGOSSICH Werbőczy Trip. fordítását), *Ježuš, Kristuš, Jezuš Kristuš* (lajbachi Letopis 1887: 202, 220; varasdi kalendarium 1823: *Jesusha Kristusha* | magyarorsz. horv. (Mosony m.): *Jesuš, Kristuš, Jezuš Kristuš*.

c) Szerb horv.-bolg.: Horv. glag. emlékek: *Isus* (mai ça-horv. *Isus*, NEM. I. 389.), *Hristos* (ragozva *Hristosi, Hriste*, BERČIĆ, Dvie 28, 29, 34.), *Isus Hristus, Isus Kristus, Jesu Kristus* (e két utóbbi TRUBER-DALM. horv. glag. prot. ford.-ban), ragozva: *Isusa Krista, Isusa Hrista, Isu Krista* (ŠURM. Acta croat. 217, 219, 231, 250.) | horv. dalm. latinbetűs emlékek: *Jezus* (*jeći*, v. ö. olasz alakok alatt), *Isus, Krst, Kristos, Kristoš, Krstoš, Isukrst* (ragozva: *Isukrsta*, Rad CXXXIV. 89, 90, 92, 93, 94, 95, CXXXVI. 183; a raguzai kátékban: *Jesuffa Hrista*, Nauk hristjanski Ragusa 1783) | a róm. kath. szerbek szintén *Isu Krst*-et mondanak (VUK³ szót. és lásd B) gör. kel. szláv alakok közt) | hazai bolg. *Isus, Isukras* (KRISTOFCSÁK, Kas nauk 5. l. és hazai paulik. bibliaford.).

B) Görög keleti népek használta alakok:

gör. Ἰησοῦς, Χριστός, Ἰησοῦς ὁ Χριστός. A CYRILL és METHOD-féle óbolg. nyelvemlékekben: *Исѹсъ, Исѹсъ* (*Isusъ, Jisusъ*), *Хръстъ* (= *Chръсть, Hръсть*), *Исѹсъ Хръстъ* (= *Isusъ Chръсть*), *Исѹсъ Хрътосъ* (Cod. Supr.), gen. *Исѹ Хрътоса*, Cod. Supr. 337. és *Исѹсъ Хрътоса* Cod. Supr. Spec. 59. l., Euch. sin. *Исѹ-Хръте* 35^b l. Az összes gör. kel. szláv népeknél *Исѹсъ, Исѹсъ*

(= *Исусъ, Jisusъ*), *Христосъ* (= *Christosъ, Hristosъ*), *Исусъ Христъ* (ragozva: *Исуса Христа, Исусъ Христосъ* stb.). Így van ez az oroszban, bolgárban és a szerbben. Ott, a hol kétféle felekezet-hez tartozik a nép, mint a bolgar és szerb, a katolikusok a szót *k*-val (v. ö. bolg. *Isukrás*, szerb *Isukrst*), míg a gör. keletiek *ch*-, illetve *h*-val mondják a szót (bolg., szerb: *Исус Христ*).

Ha az itt összeállított alakokat figyelmesen összehasonlítjuk a magy. *Jézus*, *Krisztus*, *Jézus Krisztus* alakokkal, nem fogjuk állithatni, hogy «a *Krisztus* szó maga ép oly keveset bizonyít, mint a *Jézus*» (NyKözl. XVIII. 345.). Annyit az első pillanatra is láthatunk, hogy a mi elnevezésünk a göröggel, és a gör. alapján álló szláv formákkal nem egyezik. A mi elnevezésünknek semmi köze tehát CYRILL és METHOD nyelvéhez, vagy CYRILL és METHOD-féle nyelven hirdető papokhoz. A mi elnevezésünk a róm. kath. népek használta alakok közül azokkal egyezik legjobban, a melyeket az *A) b)* alatt soroltam fel; itt találunk a lat. *ch* (gör. ered. szavakban *kh*, később *k* ejtés a latinban) helyén *k*-t (v. ö. *Krisztus*), itt találunk *ž*-s és *š*-es alakokat. Az *š* és *ž*-re megjegyzem, hogy VOLF feltevése szerint a magyarban eredetileg *Jézsus* és *Krištuš* (v. ö. Kiktől tanult stb. 8, 54, 61. l.) volt az ejtés. E feltevésekből elfogadható, hogy itt-ott *Jézsus*-t is ejtettek (általános azonban mindig a *Jézus* volt; a *zs*-re v. ö. ó-cseh, ó-tót: *Ježúš*, szlov. *Jéjžš*), a *Krisztus*-ban azonban soha se ejtettek *-št*-t. Az én nézetem már most az, hogy a *Jézus*, *Krisztus* és *Jézus Krisztus* a szlovénből való latin alak, e mellett szól a ragozásban használt alak is (m. *Jezus Kristust* = szlov. *Jezuša Kristuša*, cseh-t. *Ježiše Krysta* és *Jezu Krysta*).

Olasz hatásról *Jézus Krisztus* nevénel beszélni se lehet; itt a *j*-ből *g* lett, s ez alapon a magyarban *Gyëzsu*-t, *Gyözsü*-t stb.-t várának.

Kurta: 1171: *Qurta* (szolgáló neve, női név); — lat. *curta* (*curtus*, -um: verkürtzt). E szónál a lat. hangsúlyos *ū* az olaszban *o*-vá lett (v. ö. ol. *corto*), a mely *o*-ból azután az északol. nyelvjárá-sokban *u* lett (v. ö. vel. ol. *curto* BOERIO, piem. ol. *curt* GAVUZZI szót., bologn. ol. *curt* FERRARI szót.). A magyar szó azért nem lehet a vel. ol. *curto*-ból való, mert a velencei olaszban az *a*-t kivéve az ol. szóvégi magánhangzók nem hangzanak. A szó latin eredetű.

Lajos. Az Anjouk előtt mint keresztnév nem igen fordul elő

a szó (v. ö. 1255-ben: *Lois* archidiaconus bachiensis, Zichy Okl. I. 9.); mint keresztnév nálunk is Nagy Lajos király halála után terjedt el (ugyanígy Dalmáciában, JIREČEK, Die Rom. I. 68.). A név magyar alakjai: *Laos* (Apost. mélt. 30. l.: franciay *laos* kyralh), *Lajos* kyralf (u. o. 64. l.), *Lajws* (Winkler-kód. naptári rész). Idevaló magyar alak a Képes Krónika *Lays* (olv. *Laiš*) adata (v. ö. a Képes krónikában 1325. évi adatként: ad honorem beati *Lays* sancti episcopi Tholosani, KNAUZ, Kortan 210, 211. l. és ugyanez a krónika Nagy Lajos király nevét *Lodovicus* mellett *Lays*-nak is írja). Ez *a*-val bíró alakoknál régibb alak a *Lois* volna, a mely 1255-i oklevelünkben elő is fordul (v. ö. Zichy okl. I. 9: *Lois* archidiaconus bachiensis). A *Lajos* nevet egyébiránt nyelvünkben először valószínűen *Lois*-nak ejtették. Erre a feltevésre két ok kenyserít: α) Egykorú szláv adatokban Nagy Lajos neve *Loiš*; így egy 1367-i szerb oklevél ezt írja: С ДНН ГОСПОДННА КРАЛА СГАРЬСКОГА ЛОИША = *loiša*, Zbornik 44. l.; egy XIV. századi hercegovinai adat ezt írja: КРАЛА СГАРЬСКОГА ЛОИША = *loiša*. ŠURM. Acta croat. 82. l.; az 1368-ból való Novák comes missáléjában ezt olvassuk: Ja Knezy Novak . . . vitezь silnoga i velikoga gospodina *Loiša* krala ugr'skoga, nega polače vitezь (ŠURM. Acta croat. 84. l.); β) A *Lajos* szó *a*-ja eredetibb latin-fr. nyílt *o*-ból való; — lat. *Ludovicus*, vulg. lat. *Lodovicus* (a név *Chlodowig*: *Clodoveus*-ból van latinositva), ófr. *Loöis*, *Lois*, úfr. *Louis* (latinositva *Luisius*, JIREČEK, Die Rom. I. 68, 2. rész 43.), ol. *Luvigi* és *Lodovico*, gen. ol. *Giggi*, *Giggiu*, räto-rom. *Luvigi*, ven. lad. *Luvéigi*, *Dulivéiko* (IVE 34, 44, 48. l.). Eredetére idevaló *Aloysius* is (v. ö. ZAHN, Mitth. XXIX. 53: «So wird man bei uns statt *Ludwig* weit häufiger *Aloys* begegnen, was doch nur eine französisch-italienische Verquetschung für *Ludwig* ist; der ital. heil. *Aloys* ist uns auch örtlich näher, als der französische heil. *Ludwig*»). A szlávok *Aloysiust* = *Vekoslav*-nak fordítják. A magy. *Lois*, *Lajos* szóról az a nézetem, hogy a francia nyelvből való. V. ö. *Lutovic*.

Lázár: 1055: Signum *Lazari* abbatis; mint bibliai név: *Lázár*; — lat. *Lazarus*, ol. *Làzzaro*, vel. ol. *Lazzero* (San Lazzero, XV. században épített templom, Cron. Ven. II. 252.), gen. ol. *Làzzau*, *Lazzain*, räto-rom. *Làzar* | ném. *Lazarus*, *Lazar*, cseh-tót-szlov. *Lazar*, lengy. *Lázarz*, horv. *Lazar* (a szó *Laçar*-nak van írva a dalm. lectionariumokban, így van írva a szó Velenczében készült XIII.

századi evangeliariumokban is), nyug. bolg. *Lázar* (Sborn. XV. 196.), szerb *Laza* stb. A szó olasz eredete ellen felhozom, hogy az olaszban az *r* előtti *a* *e*-vé lett (v. ö. *camera*); s áll ez különösen a vel. olaszra, a hol *Lazzero*, *Zaccheria*, *Febrer* (február, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 10. l. 1299-ből) stb. alakok vannak (a jelenségre v. ö. GRÖBER, Grundr. I. 527. és SEELMANN Aussprache 171.). Nálunk legrégebben *tauarnicus* (1222-i ered. okl.: Dionisio magistro tauarnicorum, Muz. lev.), később *tauernicus*, először *Sorlous* (1109. O. L.), később *Serlous* (1109. M. P. = Sarlós), először *Margarita*, később *Margerita* stb.

? *Lerga*: 1086: Qui e contrario itur ad arbores *Lerga* presbyteri; — az, hogy a főnév nincs ragozva, mutatja, hogy nem latin szó; mégis felemlítettem a lat. *largus*, ol. *largo*-val való hasonlósága miatt.]

? *Leo*. E névnek cseh formája: *Léva* (v. ö. ERBEN, Regesta: *Leua*, *Lewa*; ol. *Leone*, vel. ol. *Lio*; olasz emlékekből irva *Leo*-nak is, SAVJ-LOPEZ, Altit. Chrest. 4. l.); azt hiszem, 1086-ban és II. Béla bakonybéli ítéletlevelében előforduló *Lawa* paraszt ember neve idetartozik; nem lehetetlen, hogy e lat. *Leo*, cseh *Leva* szláv kicsinyített alakját *Leuca* (v. ö. 1135-i ered. oklevelünkben: *Leuca*-comite pofoniensi et magistro dapiferorum) magyar személynévben.

Leusták: 1229: *Leustacius* filius S.; ide való 1208: uxoris *Iuchstachi*, u. ö. 1226: uxoris *Lustachi* (v. ö. még Okl. szót.); — v. ö. *Eustachius* (vel. ol. *Star*, Cron. Ven. II. 221.).

Lőrincz: 1086: *Laurentius* comes filius Bese comitis; 1111: *Laurentius* presbyter; 1111, 1113: *Laurentius* (csanádi püspök); 1111, 1113: *Laurentius* (esztergomi érsek); II. Béla bakonybéli ítéletlevele: *Laurencius* (úr neve); 1138: capellanum nostrum nomine *Laurencium* canonicum de Tithil; 1134: *Laurentius* filius Salomonis; 1181: sacerdos *Laurentius*, 1162, 1171, 1174: *Laurentius* curialis comes | magyar alakok: *Lerinch*, *Leorincz*, *Lorinc*, *Lőrincz* (KNAUZ, Kortan 207.), zent *Levrinc*, *Levrinc* (Marg. Leg. 97, 126, 223.), zent *Lőrync* (Apost. mélt. 21.); — lat. *Laurentius*, ol. *Lorenzo* (kicsinyítve: *Cencio*, *Nencio*, *Lenzo*, *Nenzo*, *Renzo*, *Enzo*, *Lawro*, *Lorenzetto*, *Lauretto*, *Oretto*), gen. ol. *Luenzu*, *Luenzin*, vel. ol. *Lorenzo* (velencei keresztnévek közt: *Lorenço* és *Laurenço*, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 31, 32. l.). Velence

és vidékén a X., XI. században *San Lorenzo* templom (PERTZ, M. G. SS. VII. és XIV. köt., Cron. Ven. I. 285.); rätó-rom. *Laurinz*. A név el volt terjedve Csehországban (v. ö. ERBEN, Regesta), Dalmáciában (JIREČEK, Die Rom. I. 2, 42.) stb. Nálunk Szent Lőrincznek ünnepnapja van Szent László decretumai szerint a XI. században. A szláv nyelvekben ezek az alakok: horv. *Lovre*, *Lovrenac*, *Lovrinac* (ŠURM. Acta croat. 140, 144, 145, 185, 273. l.), kaj-horv. *Lovrenc* (PERGOSICH és varazsdi 1823-i kalendárium), osztr. szlov. *Lovrenec* (XV. századi adat: *Lourenz*, Arch. XIV. 198.), cseh *Vavřinec* (*Vavra*, *Vavrouš*, *Vavroušek*), lengy. *Wawrzyniec* (*Wawrzek*). A gör. kel. szlávban *Laurentij* (or.), *Lavraš* (kisor.). A magy. *Lőrincz* alak egy szláv *Levrenc* alakra mehetne vissza, a mely a szlovénben előfordul (a helyet nem tudom idézni).

Lucza: Marg. Leg. 216, 217: Soror *Lucia*; naptárakban: *Lucia* zuz, zent *Luchya*, *Lutza*, ném. *Lucein* tag (KNAUZ, Kortan 210. l.); — lat. *Lucia*, ol. *Lucia* (Santa), rätó-rom. *Lùcie*, osztr. szlov. *Lucija*, cs. *Lucie*, *Lucka*, t. *Lucka* stb. Dalmáciában a név a XIII. századtól fogva volt elterjedve.

Lucifer: *Luciper* (Teleki-kód. 350, 365.), *Lucipernek* (Péld. k. 77.), *Luciffer*, *Lucifer* (Apost. mélt. 14, 38.); — lat. *Lucifer*, ol. *Lucifero*; cs.-t.-l. *Lucyper*, *Lucyfer* (v. ö. LINDE Slown.). Az *f*: *p*-megfelelés egyébiránt a többi szláv nyelvekben is szabályos megfelelés.

Lukács. Nem tudom eldönteni, vajjon *Luka* vagy pedig *Lukács* alak-e a régibb; nekem úgy tetszik, hogy a *Lukács* a régibb; 1157: *Luca* episcopus (FEJÉRPATAKY szerint itt íráshiba van *Lucas* helyett, III. Béla kir. okl. 27. l.), II. Béla bakonybéli ítéletlevele: *Luca* (szolga neve); 1162, 1171: *Luca* episcopo (későbbi adatok: 1392: *Lukachtelke*, 1404: *Lukachfalwa*, CsÁNKI II. 331, 504.), zent *Lukách*, *Lukách* (Apost. mélt. 35, 36, 59, 61. l., v. ö. még naptárakban, KNAUZ, Kortan 209. l.); — lat. *Lucas*, ol. *Luca* (kicsinyítve: *Luchino*), gen. ol. *Lüccu*, rätó-rom. *Luche*. Az egész gör. kel. szlávsnágnál a szó *Luka* (óbolg., mai bolg., kisor., szerb), ugyancsak *Luka* a szó az Adria-menti és dalmát horvátban, valamint az olaszföldi szlovénben (XV. századi adat, Arch. XIV. 200.). A többi róm. kath. szláv nyelvben ez van: kaj-horv. *Lukač* (Letopis, 1887: 207.), hazai szlov. *Lükác*, isztriai horv. *Lukač* (ŠURM. Acta croat. 132, 137, 292, 312, 328. l.), stajeri szlov. *Lukaš*, krajnai szlov. *Lukeš*.

(DALM.), cseh *Lukás* (*Lukeš*, *Lukšiček*), t. *Lukáč*, lengy. *Lukasz*, szorb. *Lukasch*. — A magyar szó legrégebb alakja vagy *Lukás* volt, a melyből úgy lett *Lukács*, mint *virgács* a *virgás*-ból (lat. *virgas*, t. *virgás*) vagy pedig a *Lukács* egyenesen a szláv *Lukáč*-ból való, a hol az *-áč* bevezető neveket alkotó képző (v. ö. cs. *Andráč* GEBAUER, Staroč. slov. és Rad LXXXII. 86. l.). A név mint keresztnév Dalmáciában (v. ö. JIREČEK, Die Rom. I. 2, 43.), Velenczében (v. ö. BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 18. l.) és Csehországban (ERBEN, Regesta) a XIII. századtól fogva el volt terjedve.

Magdalena: 1141—61: Ego *Magdalena*, Martini comitis uxor; *Magdalena* (Münc.-k. naptári rész jan. 19, jul. 22, Thurzó Elek szerelmes levele 1525-ből, ZOLNAI, Nyelvelméltár 237.), *Maria Magdalena* (Apost. mélt. 13, 46. l.), *Magdalnai Mária* (Münc.-k., újtestam. rész), *Maria Magdalena* (Jord.-k.), naptárakban *Magdolna* is (KNAUZ, Kortan 214.); — lat. *Magdalene*, *Magdalena*, gör. Μαγδαληνή, ol. *Maddalena* (*Lena*, v. ö. cs.-tót *Madlena*), gen. ol. *Manena*, vel. ol. *Maria Madalena* (BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 26. l., 1300. és 1307. évi okl.), *Maddulena*, rätorum. *Madalène* (*Lène*). A szláv nyelvekben a görög keleti vallást követő szlávoknál *Magdalini* (óbolgár), *Magdalena* (szerb, Stojk.) a szó alakja; a róm. katolikus szlávoknál ez van: olaszföldi szlov. *Maidalena*, *Maigdalena* (lajbachi Letopis 1891:101.), dalm. horv. *Mandalena*, *Mandalina*, *Magdalena* (Rad CXXXIV. 139, CXXXVI. 184.), osztr. szlov. *Magdalena* (Letopis 1891:140.), hazai szlov. *Magdalejna*, cseh-tót *Magdaléna* (a bibliafordításokban), l. *Mágdaléná*. Az *-alna*: *-olna* megfelelésre v. ö. *Katolna*.

Machabeus: 1141—61: *Machabeus* filius Laberti; — lat. *Machabeus*.

Makarius: 1141—61, 1162: *Machario* episcopo (ugyanő 1166, 1174, 1181. oklevelekben), 1171: Suffrag. *Machario*; 1193: *Machario* comite de Zaunuk; — lat. *Macharius*, ol. *Macarèo*, gör. Μακάριος, gör. kel. szláv *Makarij*. Velenczében vagy Dalmáciában a XI., XII. században hasonló nevű papot vagy világit nem tudok kimutatni.

? *Makicza*, ? *Makicha*: 1086: Hic sunt liberi *Makicha*; — esetleg valamely latin *Ma*-val kezdődő név (*Marcus*?) bevezető alakja.

Manasses: 1111: Sigillatum per manus domini *Manasis*

episcopi Zagoriensis; 1113: per manus domini *Manassis* episcopi Zagrabiensis; — lat. *Manasses*, *Manasse*, gör. *Μανασσης*, ol. *Manasse*, *Manasses*, óbolg. *Manasij*, nyug. bolg. *Manasi* (Sborn. XV. 197.), szerb *Manasija* (Sitzungsber. CXXXVI. 36. JIREČEK). Franciaországban elterjedt név volt.

Marcellus: 1111: *Marcellus* (váczi püspök, később II. István alatt esztergomi érsek, FEJÉRPATAKY, II. István okl. 28. l.); 1134: Alterum eis pristaldum, nomine *Marcellum*, filium Gira comitis; 1181: Froa uxor *Marcellij* prepositi; Marg. Leg.: 35, 104, 127, 135, 137, 210: az jdebvely provincialist frater *marcellust*, u. o. 95: *marcellos*, ugyanó ugyanott 58: *marcialis* és 32: *marciaelios*; — lat. *Marcellus*, ol. *Marcèllo*, gen. ol. *Marsellu*, vel. ol. *Marsello* (v. ö. *Marcello* BERTANZA e LAZZARINI, II dial. ven. 26. l.). Hasonló nevű emberek vannak a XI., XII. században Stajersországban, Karintiában (JAKSCH, Urk. b.), Dalmáciában (JIREČEK, Die Rom. I. 2, 44.).

Margit: A Marg. Leg.-ban IV. Béla király leánya hol *Margyt*-nak, hol meg *Margareta*-nak van nevezve; egyébként is gyakori a *Margareta* név e legendában (v. ö. Marg. Leg. 64, 78, 113, 114, 126, 137, 146, 147, 199, 200, 203, 210, 220, 223, 228. l.). Apost. mélt. 30: zent *Margyt*, Érdy-k. 404: zent *Marghytha*, *Marghitha*, helynevekben: *Szent-Margita*, naptári adatok: KNAUZ, Kortan 213. l.: *Margareta*, *Margit*; — lat. *Margareta*, gör. *Μαργαρίτης* > *Μάργαρας*: gyöngy-ből, ol. *Margherita*, *Margarita* (*Ghita*, *Bit*, *Ita*), gen. ol. *Margaita*, északol. (XIII., XIV. száz.), *Margherita* (Sitzungsber. XLVI. 113.), rom. ol. *Malgarida* (Sitzungsber. LXVII. 697.), vel. ol. *Malgarita*, *Margarite*, *Margherita* (Santa Margherita templom már 837-ben, Cron. Venez. és BERTANZA e LAZZARINI, II dial. ven. 10, 26, 40, 90. l.), räto-rom. *Margarite*. Igen elterjedt név volt Dalmáciában (JIR., Die Rom. I. 75, 2. r. 45.), Csehországban stb. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a magy. *Margareta*, *Margita* és *Margit* nem olaszos alak. A m. alakra v. ö. ném. *Margareta* (*Margarete*, *Margret*, *Margitta*, *Grete*, *Gretchen*, TETZNER Namenbuch, *Margareth* ZAHN, Über die Taufnamen, Mittheil. XXIX. 51, német vezetékek közt *Margrit*), hazai szlov. *Margeta*, osztr. szlov. *Margareta* (1575-ben lajbachi Letopis 1891: 140, ol. szlovén *Margareta*, Arch. f. sl. Ph. XIV. 197.). Egyéb alakok: cs. *Margareta* és *Margita* (ERBEN Regesta), *Marketa*, *Markytha*, horv. *Margareta*,

Margeta, Margarita (ez utóbbi ŠURM. Acta croat. 235.), róm. kath. bolg. *Margarita* (KRISTOFCSÁK, Kas nauk 4.), nyug. bolg. *Margita* (Sborn. XV. 197.), szerb *Margarita* (Zborn. 59:1394. évi adat), frez. *Margot*, angol *Margret* stb. A magyar alakok a német-szlovénekkal egyeznek.

Mária: 1055, 1109: sancte *Marie*; Hal. Besz.: *mariat*; Marg. L. 4: *zyz marianak zygetenek auag bodog azzon zygetenec*; 1141—61: in insula abbatie monialium, ubi est ecclesia sancte *Marie*; 1171. okl.: *Maria* (szolgáló neve), Marg. Leg. 65, 228: soror *Maria*, u. o. 194: vala megyeren egy azzonyallat . . . *maria*. A név kicsinyítése: *Mari, Maris, Mariska, Marcsa, Marika, Manyi* (Cz. Fog.) stb.; — lat. *Maria*, ol. *Marìa* (*Marinetta, Mariuccia, Marina, Marietta*), gen. ol. *Maia* (*Maietta, Main*), rāto-rom. *Marie* stb. A magyarban levő becéző alakok szlávós, és nem ola-szos képzések.

Márk: 1111: *Martinus filius Marci*; II. Béla nem eredeti bakonyb. ítéletlevele: *Marcus*, 1171: *Marcus* (házi szolgáló neve), 1186: *Marchus* (jobbágy) | emlékeinkben *Márk* (Érdy-k. I. 392, Apost. mélt. 35: Zent *Mark*; egy úr neve: Marg. Leg. 225: somogy *marc*) és *Márkos* (Döbr.-k.), *Márkus* váltakoznak; — lat. *Marcus*, ol. *Marco* (Velenczében elterjedt név *Marco, Marcho* alakban írva). rāto-rom. *Marc*, Szent László még nem sorolta Szent Márk napját az ünneplendő napok közé (v. ö. KNAUZ, Kortan 212.), később az olasz hatás növekedtével azonban ünnepnap volt ez is, sőt egy III. Béla király kori pénzünkön *S. Marcus* fölirat van, V. István (1270—72) egyik pénzén pedig a velencei Szent Márk oroszánját utánzó előállítás van (v. ö. РЕГНУ, Corp. Num. I. 21, 33, 39.). A szláv nyelvek közül a dalm. horv.-ban (dalm. horv. lection., TRUBER glag. ford.), a szerbben (Nikol. ev., szerb oklevelek 1372-, 1400-ban Zbornik 46, DANIČIĆ, Rječ.), az Erzsébet-bibliában, a szlov.-ben *Marko* a szó alakja; a csehben *Marek*, lengyelben *Márek*. Az óbolg. nyelvben a nominativusi alakot nem tudjuk kimutatni (v. ö. Assem. ev. 164. l. ápril 25: genit. *marka*, másutt óbolg. emlékekben *marьka*), az egyházi emlékekben *marькъ, marko, marьko* (МІКЛ. Lex. p.), *marькъ* (Apos. Šiš.) fordul elő.

Márta; — lat. *Martha*, ol. *Marta* stb.

Martirus, Martirius: 1141—61: *Martirio* episcopo; 1156: *Ego Martirus dei gratia sancte stigranensis ecclesie archiepisco-*

pus; 1157: *Martirio* . . . archiepiscopo; — lat. *Martirius*, ol. *Martirio*.

Márton: 1055: Signum *Martini* comitis, 1079—80: *Martynus* prepositus (veszprémi); 1086: *Martinus* canonicus, u. o. ubi *Martinus* incendit aratrum Bere iudicis, u. o. *Martinus*; 1111: *Martinus* filius Marci, u. o. *Martinus* filius Mathei presbiteri; II. Béla bakonybéli ítéletlevele: *Martinus* (paraszt ember neve); 1141—61: *Martinus* (comes); 1156—1412: *Martini* archiepiscopi, 1171, 1198: *Martinus* (szolga neve) | magyar alakjai: Somogyvary *marton* (Marg. Leg. 153, 171.) és talán *mortun* (1135. okl. jobbágy neve, lásd lejjebb). Szent *marton* (Érdy-k. II. 449, naptárakban., KNAUZ Kortan 216.), 1086: cenobio sancti *martini*, 1116—1131: cenobio beati *martini*; II. Béla alatt kelt okl.: ecclesia sancti *martini* in Vrodi; 1137: ecclesia beati *martini*, 1157—58: ecclesia sancti *martini*, 1177 körül: monasterio sancti *martini* in monte pannonie stb.; — lat. *Martinus* (kicsinyített alakja Dalmáciában: *Martinussius*, JIREČEK, Die Rom. I. 2, 45.), ol. *Martino*, vel. ol. *Martin* (v. ö. Sen *Martin*, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 23. l., a templomot állítólag a VII. században építették, Cron. Ven.), räto-rom. *Martin*. Mind a róm. katolikus, mind pedig a gör. kel. szláv népeknél *Martin* a szó (v. ö. egyh. szláv: **Марк-тинъ**, **Марктинъ** stb., bolg. *Martin* Sborn. XV. 197, horv. *Martin*, szlov. *Martin*, cs. *Martin* stb. A cseheknél igen elterjedt név volt, ERBEN, Regesta). Az a nézetem, hogy a szó a magyarban először *Martin*-nak hangzott s ebből lett később *Marton* (v. ö. 1135. eredeti okl. *mortun*), *Márton*. Az *i*-nek ilyen később történt illeszkedésére v. ö.: HB. *achscin* (asszony), *Balaton*: 1055-ben: *bolatin*, *balatin*, *Martos* község: 1055-ben: *Mortis* (kétszer), *Lajos*: *Lois* 1255-ben, *Lays* (Képes krónika, lásd *Lajos* alatt) stb.

Máté és *Mátyus*: 1111: *Martinus* filius *Mathei* presbiteri, u. o. *Matheus* (veszprémi püspök); 1141—61: *Mattheo* comite, u. o. *Matheus*, u. o. *Mateus*; 1181: *Matheus* (úr neve), u. o.: *Matus* (olv. *Mátyus*, pécsi hospes neve); a szó magyar alakjai *Máté* (v. ö. Apost. mélt. 30, 36, 37, 54, KNAUZ Kortan 217. stb.), *Mátyus* (v. ö. *Matys* ban ky vala erdely herceg Marg. Leg. 178, 220. l.); — lat. *Matthaeus*, gör. **Ματθαῖος**, ol. *Matteo* (*Mattia*, *Teò*, *Maffè*, *Teo*), romagnai ol. *Mati* (Sitzungsber. LXVII. 658.), gen. ol. *Matté*, vel. ol. *Mafeo*, *Mafio* (1300-ban, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven.), *Mattio*

«Szent Máté templomát Rialtoban 1156-ban építették), räto-rom. *Matto*. A szláv nyelvekben a következő alakok vannak: óbolg. **МАТТЪКН** (írva *mattei*, *matstei* stb., ny. bolg. *Matej*, *Máté* Sborn. XV. 197.), mai egyh. szláv **Матѣи** (= *Matfej*, bolg., or., Erzs. bibl., Stojk., kisor.), szerb *Matej* (VUK); a róm. kath. szlávságnál: Szerb-horv. *Matej*, *Matij* (TRUB. glag. ford.. ŠURM. Acta croat. 63, 94, 102, 117, 122 [itt: *Matoš*], 154. stb., Rad CXXXVI. 184.), *Mate* (JIREČ. Die Rom. I. 71, 2. rész 46.), kath. bolg. *Matija*, stáj. szlov. *Matej*, haz. szlov. *Mátaj*, krajn. szlov. *Matteuš* (DALMATIN ford.), másutt a szlovénben *Materž* (v. ö. *Miklós* alatt), t. *Matúš*, cs. *Matouš* (régén írva *Matauš*), lengy. *Mátteusz*, *Mateusz*. — A magy. *Mátyus* eredetére megjegyzem, hogy a vulg. lat. olvasásban a lat. *e*, *i* + vocalis = *j* + vocalis volt (v. ö. Adorján, Damján); az ilyen *j* azután palatalizálta a konsonansokat (v. ö. *ostya*, *sekrestye*, *Mátyás* stb.).

Mátyás: 1181: Sacerdos *Mathias*; naptárakban: zent *Matias*, *Mathias*, *Mattyás* (KNAUZ Kortan), *Matyas* (Apost. mélt. 54.); — lat. *Mathias*, gör. **Ματθίας**, ol. *Mattia*, friauli *Matia*, *Matie*. Az óbolg.-ban **МАТѢИ** (v. ö. MIKL. Lex. pal. *Matfija*), az egyh. szlávban **МАТѢИ** (*Matfij*) a szó. A róm. kath. szerb-horv.-ban *Matija*, cs. *Matěj*, t. *Matej*, lengy. *Maćiej* a szó. A magyarhoz teljesen hasonló alakok: kaj-horv. *Mateas* (PETRETIČNÉL, lajbachi Letopis 1887: 196.), *Matiaž* (VRAMEČNÉL XVI. század, SKET 71. l.), stajeri és más szlovén *Matjaš*, *Mátiaž*, hazai szlovén *Matyas*; a horv. glagolita oklevelekben *Mátyás* királyunk neve *Matiaš*, *Matijaš* (v. ö. ŠURM. Acta croat. index), ez alak magyar eredetű lehetne, ha nem volna ugyanitt egy 1433. évi adatunk is, a hol *Matiaš* Vlkotić és *Matiaš* Jelčić nevű emberekről van szó (ŠURM. Acta croat. 132. l. az oklevél XVII. századi átiratban maradt meg). A magy. szó *ty*-jéről lásd *Máté* alatt.

? *Memen*: 1181: *Memen* (jobbágy neve); — v. ö. ol. *Memmo* (az ol. *Guglielmo* becéző alakja), räto-rom. *Mème*, *Mèmo*.

Mercurius: 1111, 1113: *Mercurius* (princeps ultrasilvanus); Hartv. 25. §: *Monachus quidam nomine Mercurius*; 1141—61: *Mercurio* (comite); — lat. *Mercurius*, ol. *Mercúrio* (Szent Mercurius ereklyéi Olaszországban PERTZ, M. G. SS. VII. 586, 635.).

? *Metesdinus*: Cum pristaldo *Metesdino* (Kálmán kir.-kori oklevélben, FEJÉRPATÁRY, II. István okl. 13. l.); — lat. *Modestus*?;

a név végződése olyan, mint *Csanadinus* stb., lehet a többi része is magyar.

? *Meza*: Marg. Leg. 172: Vala nemely... asszonyallat eztergamot... kynek uala neue *meza*; — lat. *Madia*-ból (v. ö. *Maza* JIREČEK, Die Rom. I. 2, 43: *Madius*-nál).

Mezopotámia (Apost. mélt. 54.); — lat. ol. *Mesopotamia* (nb. a horv. dalm. emlékekben *mefopotaniija*: u *mefopotagnigi*, MELICH, Miscskönyv a XIV. sz. 57. l.).

Mihály: 1001: *Ecclesia sancti Michahelis*, 1079—80: *sanctomichiaeli* (kétszer), 1116—1131: *monasterio sancti michaelis* (v. ö. Marg. Leg. 111: zent *myhal* clastroma), 1152: *ecclesiae sancti michaelis*, 1166: *predium sancti michaelis*. Magyar alakja: *Michael* (archangel, Hal. Besz.), *Michal*, *Mihal* (KNAUZ, Kortan 219, 220.). A név mint keresztnév igen el volt terjedve nálunk a XI., XII. században, erre a következő adataim vannak: α) Latin alakok: 1079—80: *Michael* (presbiter, Veszprémben), 1086: *Michael* (három férfi viseli e nevet az oklevélben), II. Béla keltezetlen bakonybéli okl.: *Michael* (jobbágy), 1181: *Michael* (pécsi hospes), 1198: *Tercia mansio Michael cum uxore*; β) Magyar alakok: 1135: *Michal* (homo condicion), 1152: *Michal*, 1198: *predium pauli nomine Michal iobagionis*; később *myhal* (v. ö. Marg. L. 65, 94, 104, 187, 228. l.); — lat. *Michael*, ol. *Michèle* (nb. *ch* = *k*; *Micaele*, *Michelino*, *Chello*, *Chelino*, *Chilino*, *Ghilino*), gen. ol. *Michè*, vel. ol. *Michel* (*Michele*, *Michaletto* stb. BERTANZA e LAZZARINI, II dial. venez. 55. l.), räto-rom. *Mickèl*. A szláv nyelvekben a következő alakok vannak: α) *Михаилъ* = *Mihailъ* (óbolg., or., kisor., bolg., szerb; róm. kath. isztr. horv.), β) *Михоуаъ* = *Mihouъ* (MIKL. Lex. pal. JIREČ. Die Rom. I. 50, 51, 70, 71, II. rész 47.), γ) *Михоуаъ* = *Mihouъ* (Lex. pal., ŠURM. Acta croat. 163, 171, 172.); δ) *Michael* (tót és kar. szlov. DALM.), ε) *Mihael* (osztr. szlov., kar. szlov. DALM.); ζ) *Mihal* (horv. ŠURM. Acta croat. 121.), hazai szlov. *Miháo* (gen. *Mihála*), *Michal* (t., cs.), *Michal* (l., szorb); η) *Míjal* (nyug. bolg. Sborn. XV. 197.). A magy. *Mihály* nem olasz eredetű, hanem a ζ) pontban felsorolt szláv nyelvek valamelyikéből való. V. ö. *Miklós*.

? *Mika*: 1198: *Mica* bichorienfi comite; 1201: *Mica* palatino et comite de Bihor; — lat. *Micha*, ol. *Mica* (ótest. férfinév). V. ö. azonban *Mikó* alatt a szláv eredetű nevek közt.

Miklós: 1055: *Signum Nicolai* episcopi; 1111: *Nicolaus*

croat. 72. l., zenggi: *Miklauš* u. o. 327, más *Miklouš-ok ŠURMIN*-nál magyar eredetűek, TRUBERNÉL: *Niclauž* lajbachi Letop. 1891: 140. l., DALM. bibliájában *Niklauž*; beczéző alak a hazai szlov.-ben *Klouš*).

A magy. *Miklós* a szlov. *Miklavž* átvétele (v. ö. e mű I. 2, 98. l. és JIREČEK, Die Rom. I. 2, 48, a hol *Mikleuš* alak is van közölve DANIČIĆ Rječnik-ja nyomán, a szlovén alak *Miklavž*); beczéző alak a *Nicolaushoz Colanus*. V. ö. *Kalán* és a szláv nevek közt *Mikó*.

Modestus: 1047: Interficiuntur episcopi Gerardus et *Modestus* (Endl. Mon. Arp. 55.); — lat. *Modestus*, v. ö. *Metesdinus*.

Mór: V. s. Ger. 7. §: *Maurum* episcopum, u. o. 12: frater *Maurus*, u. o. 21: *Maurus* episcopus; Leg. s. Em. 4. §: *Maurus* frater | 1055: Signum *Mauri* episcopi | 1086: In Cupan hij sunt equites *Mor*. Más magyar alakja: zent *maurof* (Péld. k. 5.); — lat. *Maurus*, ol. *Màuro*, *Moro*, friauli lad. *Maur*, szlov. *Maur* (Arch. XIV. 197, 234, ŠTREKELJ, Ben. rok. XXI.), dalm. horv. *Mavr* (v. ö. JIREČ. Die Rom. I. 71, 2. rész 46.), *Mavar* (ŠURM. Acta croat. 46, 229.) stb. Grádóban a IX. században Szent Mór tiszteletére emelt templom volt (v. ö. PERTZ, M. G. SS. VII. 16.), nálunk ünnepnapja sem volt.

Móricz: 1086: Ad monasterium sancti *Mauricii*, u. o. sacro beatoque *Mauricio*, u. o. prima uilla sancti *Mauricii*; 1135: Monasterium sancti *Mauricij* de bel stb.; naptárakban: *Mauricius*, *Mauricz*, *Moritz* (KNAUZ, Kortan 218.); — lat. *Mauritius*, ol. *Maurizio*, räto-rom. *Maurizi*, gör. kel. szláv *Mavrikij*. Szent Móricz ereklyéi Németországban voltak (v. ö. PERTZ, Mon. G. SS. VII. 309.). V. ö. e mű I. 2, 76.

Mózes (Károlyi bibliája), *Moyfes* (Müncheni-k., Jord.-k.): 1111: *Moyfes*, u. ö. 1113: *Moyfen*, comitis *Moysi*; Marg. Leg. 178, 221: *Moyfes* (nadrospan), u. o. 215: bezprimy *moyfes* vr (u. o. 31, 54: *moyfes* propheta); — lat. *Moyeses*, ol. *Moisè*, *Mosè* (Velenczében: San *Mosè*, Sancto *Moisè* templom, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 35. l. PERTZ, M. G. SS. XIV.). Az óbolgárban *Mosi* a név, későbbi egyházi szláv és a mai gör. kel. szláv könyvekben: *Mojsej*, *Mojzij*. A róm. kath. szláv nyelvekben ezek az alakok: hazai szlov. *Mojžeš*, staj.-szlov. *Mojzeš* (Jezus 5. l.), osztr. szlov. *Mojzes*, t. cs. *Mojžiš*, lengy. *Mojżesz*. A többi róm. kath. szlávban:

Moisa (r. kath. bolg.), *Mojsija* (VUK, horv.), *Moisei* (TRUB. horv. glag.), *Mojzes* (dalm. horv. Rad CXXXVI. 184.). A magy. *Majsa* (v. ö. 1171: predium in *Moyfa*, u. o. *moyfa*, de *Moyfa*) helynév szerintem nem függ össze a *Mózes*-sel (így magyarázva Turul X. 96.). — A csehek közt van több *Mózes*, ugyanekkor Dalmáciában és Velenczében egy sincs.

Nazaret (KT. szal.); — lat. *Nazareth*, ol. *Nazarèt*, staj. szlov. *Nazaret* stb.

? *Nemel*: 1181: *Nemel* (világi úr); — a név lehetne olasz képzés (lat. *-ellus*, *-ella*), v. ö. azonban ném. *Nommel* (Sitzungsber. LIII. 476.).

Neszte: Marg. Leg. 151: Vala nemely evzvegy azzonyallatnak leanya kynek uala neue *Neste*; — a szó a lat. *Anastasia*, rätó-rom. *Nastasic* beczézó alakja (v. ö. *Ágnes* alatt); KARÁCSONYI JÁNOS értesítése szerint ma is Szent *Neszte* van minden szentek litániájában Sz. *Anastasia* helyett (horv. *Stasia*).

? *Nezdinus* (Kálmán kir. idejében, ФЕДЕРБАТAKY, Kálm. kir. okl. 16.); — a végződésre v. ö. *Chanadinus*, *Farkadinus* stb. A szó lehet magyar is előrészében.

? *Numale*: 1135: *Numale* (arator neve); — v. ö. *Nemel* alatt mondottakat.

Olimpiadis: Marg. Leg. 1. 21, 33, 34, 66, 72, 74, 78, 93, 106, 133, 208, 211, 212, 221: Nemes evzvegy azzon *olimpiadis*, prioriffa *olimpiadis*; naptárakban *Olimpiad* KNAUZ, Kortan 219; — lat. *Olympiadis*, gör. Ὀλυμπιαδης, gör. kel. szláv *Olympiada* (v. ö. Assem. ev. jul. 25. alatt, egyh. szláv *olimъbiada* is, MIKL. Lex. p.).

Oliverius: KÉZAI, De nob. adv.: Post hoc intrant *Oliverius* et Ratoldus tempore regis Kalomanni de regno Apulia de Caserta ortum habent; — lat. *Oliverius* (a Károly-mondakörből elterjedt név, JIREČEK, Die Rom. I. 2, 49.), ol. *Oliviero*, rätó-rom. *Olivièri*.

Orbán: Zent *Orban* (Érdy-k. I. 426, 474; naptárakban *Vrban*nak is írva, KNAUZ, Kortan 280.); — lat. *Urbanus*, ol. *Urbano*, rätó-rom. *Urbàn*, ném. *Urban*, szlov. *Urban* (1575, 1582. évben: *Vrban*, Letop. 1891: 140. Kres II. 644, u. o. 582. lap szerint beczézó alak: *Bancè*, s erre v. ö. magyar vezetéknev: *Bancsó* Sopronban), horv. *Vrban* (olvasd *v*-vel, FILIP. szót.) stb.

Orsolya: Zent *Vrfula*, *Vrjola* (Érdy-k. II. 399, 400. stb., KNAUZ, Kortan 280.); személynevek közt beczézó alak: *Orsika*

(1544, aug. 23: Nádasdy T. magyar levele feleségéhez Kanisay Orsolyához: Ez levél adassék az en szerelmes *Orsikámnak*); 1581: *Orsik* (Turul IV. 149, 150.); — lat. *Ursula*, ol. *Orsola* (*Orsolina*, *Orsina*, *Orsicina*, *Orsucia*), räto-rom. *Ürsule*, ném. *Ursula* (beczezőalak: *Ursel*, ol. *Orsel*, TETZNER, Namenbuch), horv. és szlov. *Uršula*, *Urša* (FILIP. szót.; *Orse*, *Ora* JIREČEK, Die Rom. I. 70, 72. 2. rész 61.), *Orša*, cseh *Uršula*, *Voršula*, *Voršila*, lengy. *Urszula*, szorb *Horžula* (LINDE). A gör. kel. szlávban: *Ursula* (SURM. Acta croat. 300.).

? *Orzius*: 1001: *Orzio* (abl., dux neve); — lat. *Ursius* (JIREČEK, Die Rom. I. 2, 61.), olaszos alak volna *Orzio*.

Ozee: 1229: Tempore pauli prepositi, *Ozye* custodis; — lat. *Osee*, gör. Ὠσηέ.

Özséb: Naptárakban: *Eusebius* (Müncsh.-k. aug. 13, KNAUZ, Kortan 184.); — lat. *Eusebius*, ol. *Eusebio*, gen. ol. *Zeuggin*, horv. *Evselio*, *Evselij* (FILIP. szót.), szlov. *Evczebij* stb.

Pál: 1086: *Paulus* (kétszer), 1111, 1113: *Paulus* (kalocsai püspök), 1135: *Paul* (pal. et com. bach.), II. Béla alatti kelt. okl.: *Paulus* (paraszt ember neve), 1137, 1138: *Paulus* (győri püspök), 1177: *Paulus* (prépost), 1181: *Paulus* (epis. ultra sil.), 1198: *predium pauli*, 1181: *usque ad terminum paul*; magyar alakja: *Pál* (v. ö. berchy *pal* vrnak, Marg. Leg. 214, KNAUZ, Kortan 235.); — lat. *Paulus*, ol. *Paolo* (*Pavolo*, *Págolo* GRÖBER, Grundr. I. 525.), vel. ol. *Polo* (v. ö. Cron. Ven. II. 182. és BERTANZA e LAZZARINI, II dial. ven. 39: *Çane Pollo*), gen. ol. *Poulo*, isztr. ven. lad. *Pávalo* (IVE 34. l.), räto-rom. *Pàuli*. — A lat. *Paulus*-ból a magy.-ban *Pól*-t váránánk, mert a lat. *au* nyelvünkben *ó*-nak felel meg (v. ö. *Miklós*; *klastrom* vulg. lat. kiejtésen alapuló átvétel, class. lat. *claustrum*, vulg. lat. **clastru[m]*), az *á*-t ugyanígy magyarázom, a második szótag *u*-ja előtt az *au* *a*-nak hangozhatott a latinban is (v. ö. *Palcus*: **Palko*, JIREČ. Die Rom. I. 73, 2. rész 50. l. és még *Sal* helynevünket *Saulus*-ból). A szláv nyelvekben: haz. szlov. *Páveo*, cs. *Pavel*, bolg. *Pavel*, *Pával* (Sborn. XV. 197.), szerb *Pavao* stb. Elterjedt név Velenczében, Dalmáciában, Csehországban.

Pannonia: Legelső királyaink pénzein nem *Ungaria*, hanem I. Gézáig *Pannonia* felirat van (v. ö. Réthy Corp. Num. I. 10, 30. l.); kétségtelen hiteles okleveleinkben is ez áll; v. ö. 1055: *Andreas . . . rex pannoniorum . . .*; 1079—80. *ceteri primates so-*

eius *pannonie* ...; 1095: Dávid dux: *Principes pannonie testes*; — e tények a dunántúli lakosságbeli folytonossághoz szintén érvül szolgálhatnak.

Pantaleon: 1171: *Pantaleon* (szolga neve); a szó magyar alakjai: Zenth *Panteleo*, *Pantaleo* (Münc.-k., Batth.-misk. naptári rész jul. 28.), Duna-*Pentele* (v. ö. CSÁNKI, III. 342: 1238: *abbas ecclesie S. Pantaleonis de insula Danubii*); — lat. *Pantaleon*, ol. *Pantaleone*, gen. ol. *Pantalín*, vel. ol. *Pantalon* (1025-ben építettek Pantaleon tiszteletére templomot, Cron. Ven. II. 298. l., alakváltozatok: *Panthalo*, *Pantalon*, *Pantalo*, *Pantheo*, BERTANZA e LAZZARINI, II dial. ven. 20, 29, 40, 69. l.; a vel. olaszban szabályos alak **Pantalió* volna, de nem tudok rá példát; a magy. naptári adatokban az *o* végződés olaszos, v. ö. *diák*: *zago*: *diacone*; továbbá *báró* szó); gör. Παντελεήμων, gör. kel. szláv *Pantelejmon* (Assem. ev. napt. jul. 27, Zborn. 7; Athos hegyén Sz. P. kolostor), *Pantalej* (JIREČ., Christl. El. 16, 44. l.), nyug. bolg. *Pantelé* (Sborn. XV. 198. l.).

? *Penet*: 1111: *Penet* (testis); v. ö. *Rinet* (Sz. Gellért testvére, V. s. Ger. 3. §.), *Ponet* (sacerdos *Ponet* 1181. okl.; Pray-k. kalend.: obiit *Ponetus* *præpositus*, Pann. Sz. Ben. r. t. I. 461, idegen pap), 1086: *Seinet* (arator in Cupa). A név eredetét nem tudom, v. ö. cs. *Poňata* (ERBEN, Reg.).

Peregrinus: 1111: *Peregrin* (iudex; v. ö. még FEJÉRPATAKY, Kálmán kir. okl. 10. l.: 1171. évi adat); — lat. *Peregrinus*, ol. *Pellegrino*, vel. ol. *Pelegrin* (BERTANZA e LAZZARINI, II dial. venez. 17. l.), ráto-rom. *Piligrin*. Fontosnak tartom kiemelni, hogy nálunk a név nem olaszos, *-l*-lel bíró formában volt meg (v. ö. *l*-lel Dalmáciában is, JIREČ. Die Rom. I. 2, 50, később nálunk is *l*-lel, CSÁNKI, II. 783.), hanem az *r*-rel bíróban. A név el volt terjedve a salzburgi egyházmegyében (*Pilgrim*), Csehországban (ERBEN, Regesta: *Peregrinus*, *Pelhřim*), Velenczében (*Pelegrin* alakban), Dalmáciában stb.

Péter: Igen elterjedt név nálunk a XI., XII. században: *Petrus* (király, pénzfelirat RÉTHY, Corp. Num. I. 11; Leg. s. Steph. mai. 15. §, Hartv. 21. §.), *Cuidam* sacerdoti nomine *Petrus* (V. s. Gerardi 22. §.), 1079—80: *Petrus* (gener suus), 1134: *Petro* (fratre eius), 1135: *Petrus* (győri püsp.), 1135, 1137, 1138: *Petrus* (veszp. püsp.), 1171: *Petrus* (szolga), 1174: *Petrus* (egri püspök), 1181:

Petrus (pap, decanus) | 1083—95: ad monasterium beatissimi *Petri*, 1166: monasterium beati *Petri* (v. ö. Századok XXXVII. 935.) | *Petrus* = *Petus* (v. ö. Péter király pénzein *Petrus* és *Petus*, RÉTHY, Cod. num. I. 11.), *Petus* név előfordul: 1095, 1171, 1181, 1186. oklevelekben | más kicsinyítővel ellátott alak: 1116—1131: *filius petcu*. Magyar alakok: 1086: In Cupan hij sunt equites: *Petyr* (olv. *Pétör*); HBesz.: Szent *Peter*; Marg. Leg. 100, 107, 118: *frater petevr*, u. o. más *pete* adatokat lásd: 19, 55, 106, 113, 114, 173, 227, 229; *petur* (= *pétör*), stb.; magyar alakok szerintem: *Petre* (1111. zabori okl.) és talán az 1055. adat: ad caput *petre*, *petre zenaia hel rea*; — lat. *Petrus*, ol. *Pietro* (*Piero*, *Pero*, *Petro*, *Pietrino*, *Pierino*, *Pirino*, *Petrone*, *Pierozzo*, *Pieruccio*), gen. ol. *Pedrin* (*Pen*), vel. ol. *Piero* (oklevelekben: *Pero*, *Pietro*), rom. ol. *Pir*, isztr. ven. lad. *Pýro* (IVE, 42.), räto-rom. *Pièri*, *Pirin*, ném. *Peter*. A szláv nyelvekben: óbolg. *Петръ* (így a gör. kel. szláv-ságban), cs. *Petr*, lengy. *Piotr*, szorb *Pjetr*, haz. szlov. *Peter*, szerbhorv. *Petar* stb. A magy. *Péter* a *Petre*, *Petk*, *Petus* alakokkal együtt (lásd a szláv ered. nevek közt) szláv eredetű. — Okleveleink közül az 1083—95-iben «iudex *peder caluus*»-ról van szó, ez nézetem szerint román nyelvi alak (v. ö. gen. ol. *Pedrin*, spany. *Pedro*).

Petronilla: Marg. Leg. 114, 115, 116, 229: soror *petronylla*, *petronilla*; Érdy-k. I. 485: Zent *Petronilla*; — lat. *Petronella* (v. ö. JIREČ. Die Rom. I. 2, 51.), ném. *Petronilla*, cs. *Petronila*.

Pilátus, v. ö. *Poncius*.

Piroska: Marg. L. 98, 166, 167: zent *prisca* azzon napyayg; naptárakban: *Prisca*; — lat. *Prisca*, cs. *Priška*, *Přiška* stb.

Poncius Pilátus: *Pilátus*, *Poncius Pilatus* (Müncsh.-k., KÁROLYI stb.), *ponciouy pylatus* (Jord.-k.); — lat. *Pilatus*, *Pontius Pilatus*, ol. *Pilato* (olasz emlékekben: *Pillat*, SAVJ-LOPEZ: Altit. Chr. 17. l.), *Ponzio Pilato*, ném. *Pilatus*, *Pontius Pilatus*; osztr. szlov. *Pilatuž* (v. ö. XV. századi klagenf. kézirat, Kres I. 176.), staj. szlov. *Pilatuš* (Jezus 164, 165.), *Pontios Pilatus* (v. ö. Letopis 1891: 99: pod *Pontion Pilatufom*, *Pilatuž*), *Poncius Pilatuž* (DALM.), hazai szlov. *Pilátuš*, *Pontiuš Pilatuš*. A többi szláv nyelvben *Pilat*, *Pontskí* (*Pontský*, *Понтскъ*, *Pontijskij*) *Pilat* a szó.

Ponetus, *Ponet*: v. ö. *Penet*.

Pongrácz: 1177 (Kaba okl.): *Pancracius* (comes *temissiensis*,

FEJÉRPATAKY, III. Béla okl. 28. l.), nem eredetiben fennmaradt oklevelekben: 1174: *Pangraccio* (comite), 1181: *Custodis pangracii*; eredeti okl. 1229: *pangracium* (vasvári jobbágy). Magyar alakok: *Pongracz* (*Pongrácz* (naptárakban, KNAUZ, Kortan 233.), *Pongorác* (Nyr. XXXII. 81, CsÁNKI, II. 206.); lat. *Pancratius*, vel. ol. *Pangrazio* («Der Name: -ngr: üblich auch in Venedig und Apulien» JIREČEK, Die Rom. I. 2, 50, továbbá az első részben 53, 71, 73; ereklyéi Ragusában). Csehországban 1130, 1174-ben van *Pancratius* (canonicus Olomucensis, ERBEN, Reg.). Stajersországban 1377-ben *Pangretzen-capelle* (ZAHN, Urkundenb.); szlovének közt *Pongraz* (vezetéknev, Letopis 1891: 314.); dalm. horv. *Pokrat* (**Ponkrat*-ból) stb. Nálunk az -ngr-es alak közvetlen olasz eredetű. V. ö. *Krátó*.

Porcus: 1111: zabori al. lev.: *Porcus* qui tunc temporis centurio erat, u. o. *Porco*; — lat. *Porcus*, ol. *Porco*, räto-rom. *Purcitt*.

Romanus: Marg. Leg. 113: *frater romanus*; — lat. *Romanus* (gyakori név Rómában és Apuliában, JIREČEK, Die Rom. I. 2, 54, ERBEN, Regesta).

Róza, Rozsálíja; — lat. *Rosa, Rosalia*, ol. *Rosalia, Rosa*, gen. ol. *Reusa*, räto-rom. *Rosàlie, Ròse*, horv. *Ruža* (JIREČ. Die Rom. I. 2, 54.), *Rožalija* (FILIP. szót.), róm. kath. szerb: *Ružalija*, nyug. bolg. *Ruža* (Sborn. XV. 198.) stb.

Ruben: lásd a szláv eredetű neveket, s v. ö. még ótestamenti *Ruben* nevet.

Salamon: Salamon királyunk pénzein «*Salomoni rex*» felirattal van, a mit *Salamony*-nak lehet olvasni (RÉTHY, Corp. num. I. 12, 13; v. ö. még Hartv. 22. §. *Salomon*, Leg. s. Lad. 1. §, 4. §: *Salamon*); 1086: *Salomon* (eques), 1141—61: *Salomon* centurio; 1186: Mokvd de genere *Solomun* | magyar alakja: *Salamon* (Péld. k. 54, 66, KNAUZ, Kortan 264.); — lat. *Salomon*, ol. *Salamone* (GRÖBER, Grundriss I. 528: *Salamon, Solomon* alakokra lásd JIREČ. Die Rom. I. 2, 56.), cs. *Šalomon, Šalamoun, Šalomoun, Šalomún* (ERBEN, Regesta) stb.

Sámson: *Samson* (filius Andree regis, Salamon neve a Praykód. évjegyzetei közt); 1177: Thomas comes filius *Samsonis*; — lat. *Samson* (v. ö. Stajersországban 1155-ben van egy *Samson* nevű ember ZAHN, Urk. b.; és lásd még JIREČ. Die Christ. Elem. 16.).

Sámuel: Aba Sámuel pénzein «*Samuhel rex*» olvasható

(RÉTHY, Corp. num. I. 12.); — lat. *Samuel*, ol. *Samuello*, *Samuele*; vel. ol. *Samuel* (v. ö. Velenczében 1000. körül építették az «ecclesia sancti Samuelis»-t PERTZ, M. G. SS. XIV. 70, Cron. Ven. 60.), rätó-rom. *Samuèl*; óbolg. *Samoil* (Assem. ev. aug. 20.).

Sándor: 1222: *Alexandro* (warad. epis.); 1237: *Alexander*; Marg. Leg. 184, 185, 186, 187: *Alexander* neue vrat, u. o. 218: caacky *alexander* vrnak, u. o. 185: ez *alexandor* vron (v. ö. *Alexandor*, Münch.-k. naptári rész decz. 12. és KNAUZ, Kortan 133, 134.) | Marg. Leg. 218: soror *alexandria*. A magyar *Sándor* alak XVI. századi naptárainkban előfordul; nem valószínű, hogy a veszprémi 1109-i oklevél *Scondur*, *Sondur* (villa), Σαίνδρον *Sándorpuszta* (DÉZSI LAJ. a Szilágyi-féle mill. tört.-ben) volna s az *Alexander*-ből eredne (v. ö. CSÁNKI, III. 249.); — lat. *Alexander*, ol. *Alessandro* (*Alessandrino*, *Sandro*), gen. ol. *Lisciandru* (*Liscian-drin*), vel. ol. *Alessandro* (mint személynév 1281-ben fordul elő, BERTANZA e LAZZARINI, II dial. ven. 8. l.; lásd részletesen JIREČEK, Die Rom. I. 2, 22.), rätó rom. *Sändri*, *Sandrin*, horv. szlov. *Škender*, cseh *Lešek* stb.

Sára (KNAUZ, Kortan 264.); — lat. *Sara*, *Sarai*.

Saul: 1111: *Saul* (comes de Bichar), 1116—1131: *Fila* okl.: notator *Saulus*, 1241—61: *Georgius* comes filius *Saul*, u. o. *Saulo* episcopo; 1193, 1198, 1201: *Saulo* (colochensi archiep.). A szó magy. alakja *Saul* és *Sál* (v. ö. helynevekben: *Sálfa*, *Sal földje*; az alakulásra v. ö. *Pál*: *Paulus*); — lat. *Saul* (v. ö. ERBEN, Reg.), cs. *Šavel* (v. ö. cs. *Hável* = magy. *Gál*) stb.

Sebestyén: 1001: Ab archiepiscopo *Sebastiano*; Hartv. 11. §: Eo tempore in monasterio sancti Martini erat monachus quidam *Sebastianus* nomine; 1134: *Sebastianus*. Magyar alakok: 1312: Villa *Sebastiany* ulese (CSÁNKI II. 521.), *Sebesten* (Münch.-kód. napt. jan. 20, naptárakban: *Sebestiën*, *Sebesten* stb.); — lat. *Sebastianus*, ol. *Sebastiano* (*Bastiano*), gen. ol. *Bastian* (*Bastianin*), vel. ol. *Bastian* (1173-ban Velenczében van *Sebastian* nevű ember), rätó-rom. *Bastiàn*, isztr. szlov. horv. *Šebastijan* (ŠURM. Acta croat. 237, 1463. évi adat), szlov. *Baštian* (1575-ben, Letopis 1891: 140.), *Boštjan* (JANEŽIČ szót.), cs. *Šebastian* (ERBEN, Reg.), *Šebestián* (*Šebesta*, Arch. XII. 52, RANK szót.), hazai szlov. *Šebešćán* (beczézve *Šebjan*, Skapulér 22. l.), t. *Šebeštijan*, *Šebjan* stb. A gör. kel. szlávban *Sevastijan* a szó (Sborn. XV. 198: *Seva*-nál). [Nb.

Vasztély nevű helynevünket aligha lehet a *Bastiano*-ból magyarázni.]

Simon: 1086: *Simon* (eques), 1109: MP. *Simon* (pécsi püspök), OP. *Symon*, 1111, 1113: *Symon* (pécsi püspök); 1111: *Symon* (erdélyi püsp.), 1135: *Symon* (kalocsai érsek), 1141—61: *Symon* (mansio: család), *Simon* (spanyol eredetű jövevény, KÉZAI, De nob. adv.); naptárakban: *Simon* (KNAUZ, Kortan 268.), másutt *Symon*, *Simon* (Apost. mélt. 36, 54. l.) | 1141—61: *Symeon*, 1229: *Symeon*, 1237: *Symeon*; — lat. *Symeon* és *Simon*, ol. *Simeone* és *Simone* (*Mone*, *Simoncino*, *Cino*, *Simoncello*, *Cello*, *Simonetto*, *Simoncetto*, *Cetto*), gen. ol. *Scimun* (*Scimunin*), vel. ol. *Simon* (= *Simon* és *Symeon*, Cron. Ven. II. 216, 217; velencei okiratokban: *Simon*, *Symion*, *Simeon*, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 10, 36. l.), rätó-rom. *Simeon*, szlov. *Šimon* (*Šimej*, *Šumon*, *Šumen*, Jezus 171. l.), ol. szlov. *Simon* (Arch. XIV. 197.), horv. *Šimun*, *Šimeon* (Rad CXXXVI. 185, JIREČ. Die Rom. I. 2, 58.), *Šimun* (*ŠURM*. Acta croat. 108, 132, 151, 150, stb.), lengy. *Szymon*, cs. és t. *Šimun* (gyakori név, ERBEN Regesta). A gör. kel. egyházban a szó *sz-szel* van meg (bolg. *Simijon* Sborn. XV. 198, szerb *Simeon* Zborn. 4. stb.).

Skariót, v. ö. *Judás*.

Smaragdus: 1166: *Smaragdo* (comite), 1222: *Smaracdo* (com. poson.); — lat. *Smaragdus*.

Stefana: Marg. Leg. 209, 210, 211: soror *Stephana*; lásd részletesen *István* alatt, s v. ö., hogy Velenczében *San Stefano*-t «*San Stin*»-nek mondják (Cron. Ven. II. 194.), rätó-rom. *Stièfin* = *Stefano*.

Szabina: Marg. Leg. 23, 63, 67, 206: soror *sabyna* donat vrnak leyanya; V. s. Ger. 19. §: ad locum qui dicitur Dyod, in ecclesia sancte *Sabine* (naptári adatok: KNAUZ, Kortan 264.); — lat. *Sabina*, ol. szlovén *Sabina* (Arch. XIV. 199.), horv. *Sabina* és *Savina* (JIREČEK, Die Rom. I. 2, 55.) stb. — Szent Szabina nevéből helynevek Francia- és Stajerországban.

Szerafin: 1086: *Seraphin* (capellanus regis Ladizlai), u. o. scriptor extitit *Seraphim* (capellanus regis Ladizlai); 1141—61: prestaldás *Seraphim*; Apost. mélt. 41: az *seraphyn* angyalok, u. o. 42: *seraphin* angyalok; — lat. *Seraphim*.

Sziksztusz: 1111, 1113: *Syxtus* (bicharensis episcopus); — lat. *Sixtus*.

Szilveszter: Érdy-k.: I. 277: Zent *Siluefter*; — lat. *Silvester* (v. ö. JIREČ. Die Rom. I. 2, 58.), ol. *Silvestro*, räto-rom. *Silvièstri*; óbolg. *Selivestrъ* (v. ö. Assem. ev. jan. 2. és MIKL. Lex. p.).

Szorinus: Szent László lev. a montecassinoi apáthoz: «Per capellanos meos et *Sorinum* nostrum militem». E névről FRAKNÓI (Szent László levele 10. l.) ezt írja: «Mivel *Sorina* és *Sorinnes* franciaországi helynév, valószínű, hogy *Sorinus* Franciaországból származott»; v. ö. még *Soria* (Spanyolország). A név lehet azonban *Conсорinus*-ból, vagy *Georgius Zore*, *Sore* mellékalakjából (v. ö. JIREČ. Die Rom. I. 2, 38, 58.) való származás (v. ö. *Csanád*: Chanadinus, Farkadinus, Meszes: Meszesina porta stb.).

Tadeus (Jord.-k. Máté X. 3, Münch.-k. *Thadeus*; Apost. mélt. 36: *thadeus*, u. o. 54: *tadeus*); — lat. *Thaddaeus*, ol. *Taddeo*, romagnai ol. *Tadì* (Sitzungsber. LXVII. 658.), räto-rom. *Tadio*; hazai szlov. *Thaddeuš*, lengy. *Táddeusz*, osztr. szlov. (DALM.), szorb- és cs. *Thaddeus*, t. *Tadej* (ugyanígy a gör. kel. szláv nyelvekben: óbolg., szerb, bolg., or.).

Tamás: 1111, 1113: *Thomas* (albensis comes), 1141—61: unum uhugi *Tomas*, 1171: *Thomam* (szolga, accus.), 1177 (Kaba. okl.): *Thomas* (comes elusiensis), u. o. *Thomas* (com. filius Samsonis), u. o. *Thomas* (filius Záh), 1181: *Tome* (vicarii episcopi), 1186: *Thoma* (palatini comitis) | Marg. Leg. 208, 211: bodomerey *tamas* ispan vrnak, u. o. 42 zent *tamas* . . . kantuariai ersek (v. ö. még Apost. mélt. 25, 30, 41, 42, 53, naptárakban KNAUZ, Kortan 276. stb.); — lat. *Thomas*, ol. *Toma* (*Tommaso*, *Tomasso*, *Tommasino*), gen. ol. *Maxu* (*Maxin*, *x = ys*), *Tumaxu*, *Tumaxin*, vel. ol. *Tomà* (San Tommaso detto San Tomà Ven. Cron. II. 195.); vel. ol. oklevelekben: *Tomao*, *Tomado* (BERTANZA e LAZZARINI, II dial. venez. 12. l. és BOERIO szót.), isztr. ven. lad. *Tumážu* (IVE. 21. l.), räto-rom. *Tomàs*, osztr. szlov. *Tomáz*, staj. szlov. *Tomas*, olaszföldi szlov. *Tomas* (v. ö. Sant *Tomas*, Letop. 1891: 101.), hazai szlov. *Tomáš*, horv. *ča* (glagolita oklevelek): *Tomas* (ŠURM. Acta croat. 98, 132, 158, 159, 170, 274, 275. stb.), tót *Tomás*, cs. *Tomáš*, lengy. *Tomasz*, szorb *Tomas*. A gör. kel. szláv nyelvekben *Toma*, *Thoma* volt mindig a szó (v. ö. óbolg., mai bolg. stb. Sborn. XV. 199.). A keresztnév el volt terjedve Csehországban, Dalmáciában, Velenczében. Szent Tamás apostolnak ünnepet rendelnek a Szent László-féle decretumok.

Taurus: Marg. Leg. 223: gauray *tauros* vr; — lat. *taurus*.

Terézia; — ol. *Teresa* (*Teta*), gen. ol. *Texa* ($x = zs$), *Texinha*, *Texinin*, *Texu*, räto-rom. *Tarèsie*.

Teofil: Leg. s. Steph. 9. §: Inita cum *Theophylo* consilio; 1079—80: Guden okl.: *Tefil* iudex; — lat. *Theophylus*, ol. *Teofilo*, vel. ol. *Tiepolo* (v. ö. JIREČ. Die Rom. I. 2, 60.), ném. *Theophil*.

Tiborc: 1201: *Tiburcio* comite de Budrihe; — lat. *Tiburcias*.

Timoteus: Naptárakban: *Thymotheus*, *Thimotheus* (KNAUZ, Kortan 277.); — lat. *Timotheus*, ol. *Timoteo*, lengy. *Tymoteusz*, cs., t. *Tymoteusz*, h. szlov. *Timotheuš*, osztr. szlov. (DALM.) *Timoteus*; gör. kel. szláv *Timothej*, *Timofej* (óbolg. jan. 22. Assem. ev.).

Tivadar és *Tódor*; — lat. *Theodorus*, ol. *Teodoro* (*Deodoro*, *Diodoro*), gen. ol. *Teodôu*, romagnai ol. *Tejodur* (Sitzungsber. LXVII. 691.), vel. ol. *Todero* (Cron. Ven. II. 78; Velenczének Szent Márk előtti védő szentje); horv. *Tuder*, *Tudro* (JIREČEK, Die Rom. I. 70, 2. rész 59, kicsinyítve *Tošo* is), bolg. *Todor* (*Tona*, *Teodori*, *Todoe*, Sborn. XV. 199, sveti *Todor*, JIREČ. Christl. Elem. 43.), szerb *Todor*, *Teodor* stb. A *Tódor* alakot magyarázhatjuk a vel. ol. *Todero*-ból is, vagy akár a szláv *Todor* alakokból. Mikép magyarázandó azonban a *Tivadar*? S erre az a nézetem, hogy szláv közvetítéssel olaszból. Az északol. nyelvjárásokban ugyanis a lat. *-eo-*: *io*-vá lett (v. ö. északol., vel. ol. *lionfante*, északol. *lionpardo* Denkschr. XXII. 174; ol. *Lionardo*, vel. ol. *lion*, *liona*; vel. ol. San Leone dett San *Lio*, Cron. Ven. I. 240.). Ezzel a hangtani sajátossággal felvehetünk egy északol. **Tiodor* alakot is, a mely a szlávban **Tivodor*-rá lett. Erre a feltevésre feljogosít az, hogy az ol. *Teodo*-nak a dalm. horv.-ban *Tivat* a megfelelője (v. ö. JIREČEK, Die Rom. I. 60. l.; a mi 1171. és 1229. oklevelünk *Tivan*, *Tyan*: házi szolga neve adata nem tartozik ide). V. ö. *Lénárd*, *György*.

Tóbiás: *Thobias* (ótestamentomi idézet, Apost. mélt. 17. stb.); — lat. *Tobias*, ol. *Tobia*, räto-rom. *Tobiè*; cs. *Tobiáš* (ERBEN, Regesta: gyakori név), lengy. *Tobiasz* stb.

Tódor; v. ö. *Tivadar*.

Umbertus: Marg. Leg. 4: frater *umbertus*; u. o. 122: *vmbertos* (a pápa követe), Apost. mélt. 13: *humbertus* mester; — német eredetű olaszos név: ném. *Humbert*, ol. *Umberto* stb.

Valent, v. ö. *Bálint*.

? *Vera, Veronika* (CzF.); — lat., ol. *Vera, Verana* (*Verula, Verella*), räto-rom. *Veròniche*, dalm. horv. *Veranica, Veruša* (lásd részletesen JIREČEK, Die Rom. I. 2. 62.). A *Veronika* *Verona*-ból (lat. *Verana*, v. ö. Magdolna, Katolna, Ágota) továbbképezve (v. ö. cs. *Veronika, Verunka*).

Vid: 1055: Signum *Viti* comitis; naptárainkban és más emlékeinkben mind Szent *Vid* (KNAUZ, Kortan 287, Érdy-k. II. 5.); — lat. *Vitus*, ol. *Vito*, räto-rom. *Vit*; ném. *Veit*; cs. *Vit* (Szent Vid temploma Prágában a X. században; Arch. XXV. 17, gyakori név volt a cseheknél, ERBEN, Regesta), t. *Vid* (Slov. Pohľ. XXIII. 711.), szlov. *Vid* (1582. évi adat, Kres II. 644.), horv. *Vid* (ŠURM. Acta croat. 79, 90. stb. és JIREČ. Die Rom. I. 2. 64.), szerb *Vid* (Vidovdan, Izvj. VIII. 278.). Az 1181. évi oklevelünk *Vidus* adata lehet a *Vid*-ből latinositott alak. *Bitó* nevünk a *Vitus* szláv *Bittoje* alakjából való. A név latin eredete nem biztos.

Vincze: Marg. Leg. 196: frater *Vince*; zenth *vinceh* (Apost. mélt. 21, 30, 35.), *vince, vincentz* (KNAUZ, Kortan 285; Érdy-k. I. 306.); — lat. *Vincentius*, ol. *Vincenzo* (*Cencio, Vincenzino*), gen. ol. *Visensu* (*Visensin*), isztr. ven. lad. *Vinšénti* (IVE 50. l.); óbolg., mai gör. kel. szláv: *Vikent* (Assem. ev. nov. 11.), *Vikentij*; rom. kath. szláv: horv. (*ča*): *Vicenc* (ŠURM. Acta croat. 38, 42, 44, 73.), horv. (kaj): *Vincek* (Letopis, lajbachi, 1887: 224.), szlov. *Vinse, Vincencij*, cs. *Bičen, Čenek* stb. V. ö. a szláv eredetű nevek közt *Becsen, Bicsen*.

Viola; — lat. ol. *Viola*, gen. ol. *Viula* (szabályos olasz alak *Viuola* volna, GRÖBER, Grundr. I. 520.); a név elterjedésére v. ö. JIREČ. Die Rom. I. 76. 2. rész 63.), horv. *Viula, Biula* stb.

Vitalis (naptárainkban mindig *t*-vel, KNAUZ Kortan 287.); — lat. *Vitalis*, vel. ol. *Vidal* (BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 12. l., Cron. Ven. II. 59.), rom. ol. *Videl* (Sitzungsber. LXVII. 653.). Nálunk a név a XI., XII. században nem fordul elő, Ravennában, Velenczében, Isztriában gyakori (JIREČEK, Die Rom. I. 2. 63.).

Zacheus: 1116—1131 (Fila okl.): scriptor *Zacheus* (később győri püspök, FEJÉRPATÁKY, II. István okl. 20.), 1141—61: *Zacheo* episcopo; — lat. *Zachaeus*, ol. *Zacheo*, räto-rom. *Zachèo*. Vajjon ennek származékai-e a *Zachit* (1157: *Zachit* comes; képző ol. -etto) és *Zacha?*, *Zache?* (1055: Signum *Zache* comitis palatii) alakok, nem tudom megmondani.

Zakariás: Zent *Zacharias* (Bécsi-k), zent *Zakarias* (Apost. mélt. 61, v. ö. még Érdy-k. II. 460, KNAUZ, Kortan); — lat. *Zacharias* (a *ch* vulg. lat. olvasásban *k*), ol. *Zaccaria*, gen. ol. *Zaccaia*, vel. ol. *Zaccheria* (Cron. Ven. I. 288. lat. *ar*: ol. *er-re* v. ö. Ungheria, továbbá *Margit* és *Katalin* alatt; vel. oklevelekben: S. *Çacharia* is, BERTANZA és LAZZARINI, II dial. ven. 18. l.), räto-rom. *Zacarie*; cs. *Zachariáš* (mint keresztnév régen előfordul, ERBEN, Regesta), t. *Zachariáš*, lengy. *Zacharyasz*, osztr. szlov. (DALM.) *Zacharias*. A többi szláv nyelvben *Zaharija* (óbolg., gör. kel. szláv-ság; isztr. horv. szlov.), *Zachari*, *Zára* (v. ö. Sborn. XV. 195.). XI., XII. századi anyagunkból *Zakariás* nevű embereket nem tudok; Velenczében és Dalmáciában keresztnév is (JIREČEK, Die Rom. I. 2, 64.).

Zsófia, *Zsófi*: zent *sophia* azzony (Apost. mélt. 22, 30, Érdy-k. I. 437, KNAUZ, Kortan 270.); — lat. *Sophia* (Velenczében 1020. körül «Santa Sofia»-templom, Cron. Ven. II. 144; v. ö. részletesen JIREČ. Die Rom. I. 54, u. o. 2. rész 58: *Sopia* és Christ. Elem. 4.), cseh *Žofie* (*Žofka*).

Zsuzsanna: *Sufanna* (Müneh.-k., Jord.-k. Luk. VIII. 3, KNAUZ, Kortan 274.); — lat., ol. *Susanna*, räto-rom. *Susàne*, h. szlov. *Šušanna*, t. *Zuzanna* stb. E szónál *zs*-és alakot nem tudok közölni a szláv nyelvekből; tekintetbe kell azonban vennünk, hogy a szlovénben és a cseh-tótban a ném. *s* (ejtsd *z*)-ből számtalan esetben *zs* lett (v. ö. szlov. *žaga*: säge, *žajfa*: seife, *žamet*: sammt, *žúpa*: suppe, cseh-tót *žaidel*: seitel, seidel: lat. *situla*, *žaltár*, *žaltář*: zsoldár stb.). Ezt figyelembe véve állíthatjuk, hogy a lat. *s*: ném. *s*: helyén magy. *zs*-vel bíró szavak nagy része szláv (szlovén, esetleg cseh-tót) közvetítéssel jött (v. ö. *zsinat*; *Zsigmond*: szlov. *Žiga* stb.) nyelvünkbe. Így felvehetünk egy szlovén *Žuzanna* alakot is (v. ö. ol. szlov. *fufana* Arch. XIV. 200, XV. századi adat).

A személy- és keresztnevékből már most a következő tanulságokat meríthetjük: A szláv eredetű nevek közt nincsen bolgár típusú név, ellenben olyan sok van, a melyhez teljesen hasonló ugyanabban az időben csakis a cseheknél, vagy csakis a szerb-horv.-szlovéneknél fordul elő. E szláv nevek gyakran becéző alakban kerültek hozzánk (v. ö. *Becsen*, *Vének*), s a becézgetésre, a becézgetést alkotó képzőkre általában azt jegyezhetjük meg, hogy itt is nyelvünk nem az olaszszal, hanem a szláv becézgető for-

mákkal egyezik. Szláv közvetítéssel került számtalan ó- és újtestámentomi név nyelvünkbe; itt is azonban azt látjuk, hogy nem a gör. kel. szlávsnál dívó formák, alakok vannak a mi nyelvünkben (v. ö. pl. a gör. β, gör. kel. szláv *v*-vel bíró alakokat, a melyek nálunk is *b*-vel, tehát a latin ritusú népekével egyező módon vannak meg), hanem a róm. kath. szlávoknál is dívó formában. A lat. gör. bibliai eredetű neveknél azonban azt is látjuk, hogy a mi neveink nem az összes róm. kath. szlávsnál alakjaival egyeznek, hanem első sorban egyeznek a szlovén (ideértve a kaj-horvátot is), cseh-tót-lengyel nyelv alakjaival. Az olaszos hangalak itt is a legnagyobb ritkaság, sőt a kereszténység terjesztésével összefüggő alapvető szóktan az olasz közvetítés egyenesen ki van zárva (v. ö. *Jézus, József, Jeruzsálem* szavak a *j* alapján, *Míté* a *t* alapján stb.). A német eredetű neveknek nincsen olyan határozott vallomásuk. Egy részük közvetlen német, egy másik részük szlovén úton közvetített német s egy harmadik részük román nyelvi (francia és olasz) úton közvetített német. Ez utóbbi pontra néhány megjegyzést kell tennem. A germán nevek ugyanis el voltak terjedve a román nyelvű népek közt is (v. ö. MEYER-LÜBKE előadását, a melyet a német philologusok és iskolamesterek Halléban tartott 47. gyűlésén e czímmel tartott: «Romanische Personennamen in ihrer historischen Bedeutung», kivonat Beilage zur Allg. Z. München 1903. év, Nr. 232, 87. l.); így Olaszországban longobard eredetű nevek, Franciaországban frank eredetűek, Spanyolországban gótok. A mi német eredetű neveink közt vannak ilyen román nyelvi formában közvetített nevek (v. ö. *Galterus — Walterus, Konrad — Korlát, Willermus, Robertus, Gilebertus, Gaufredus* stb.). Ha már most azt kérdezzük, mely román nyelvű népnél találunk a mieinkhez hasonló alakú német eredetű neveket, azt kell mondanunk, hogy a romános alakú német név legtöbbször nem olasz, hanem francia alakú.

A nevek vizsgálata tehát azt vallotta, hogy kereszténységünk nem bolgár szláv, s a kiindulóponton nem olasz, hanem dunántúli szlovén; itt a nevek közt is, tehát nem csupán a szentek tiszteletére emelt templomokban, ki tudjuk mutatni a folytonosságot (v. ö. *Balaton, Zselicz, Mutmér, Domankos*).

15. §. A keresztnevek hangalakjával egyenlő fontosságuk van azoknak a keresztény terminus technicusoknak is,

a melyek nyelvünkben idegen, jórészt szláv, latin-olasz vagy német eredetűek. E kifejezéseket először betűrendben fogom tárgyalni, s azután az egész tárgyalásból levonom a végső következtetést, s így próbálok megfelelni egyrészt arra, hogy nyelvünk régi szláv jövevényei közt — keresztény terminológiánk vallomása szerint — vannak nem bolgár átvételek is, másrészt arra, kik voltak hát a magyarok első tanítói a keresztény hit felvételénél, a latin betűk megtanulásánál.

Ádvent: *Ádvënt* (NySzót.), *advent* (Döbr.-k. 116, 127, 157. stb.); — lat. *adventus*, ol. *arvento*, piem. ol. *advënt* (GAVUZZI, Vocab.), ném. *advent*. A kifejezés csakis a róm. kath. szlávoknál, s nem egyszersmind a gör. keletiekénél van meg; v. ö. lengy. *adwent*, cs., t. *advent*, szlov. *advent* (v. ö. MURŠEC, Bogočastje 18. l.), horv. *àdvenat* (horv. akad. szót.), *advènat* (NEM. I. 412.). A dalmát horvát katekizmusokban *prišašće*, *došašće* (v. ö. horv. akad. szót.) szavak is előfordulnak «advent» értelemben, azonban a nép csak az *advenat* kifejezést használ. A gör. kel. szlávúsnál, valamint CYRILL és METHOD-féle iratokban nincs az *advent*-ra külön megjelölő kifejezés (v. ö. or. *рождественскій нощъ*, DALJ). Az összeállításból tehát az látszik, hogy a magyar *advent* a róm. kath. szláv alakokkal egyezik.

Alamizsna. Az óbolg. és egyéb szláv fordítások ezt a felvilágosítást adják az «alamizsna» szóra:

1. Máté VI. 1: Münch.-k.: *tû igassagtocat*, Jord.-k.: *ty Igassagtokat*, Kár.: *alamizsnátokat* = Vulg.: *eleemosynam*, glag. horv. (TRUBER): *almostvo*, hazai szlov. *álmoštvo*, krajnai szlov. (DALM.): *almoshna* (olvasd: *almožna*), kralici bibl.: cs. *almužny*, lengy. *iálmužny*, szorb: *almožinu* || gör.: *ἐλεημοσύνην* = Zogr.: *μῆλοσ-τῆνια*, Mar.: *μῆλοστῆνια*, Sav. kn.: *мѣлоσтѣнѣ*, Assem.: *milostynę*; az összes többi gör. kel. szláv fordításokban: *milostyni* olvasható.

2. Máté VI. 2: Münch.-k.: *alamisnat*, Jord.-k.: *alamysnat*, Kár.: *alamizsnát* = Vulg.: *eleemosynam*, glag. horv. (TRUB.): *almostvo*, horv. dalm. (spal. Bern.): *almuxtuvo* (olv. *almužtvo*), hazai szlov. *álmoštvo*, szlov. (DALM.): *almoshen* (olv. *almožen*), cs. *almužnu*, lengy. *iálmužne*, szorb: *almožinu* || gör. *ἐλεημοσύνην* = Zogr., Mar.: *μῆλοστῆνѣ*, Sav. kn.: *мѣлоσтѣнѣ*, Assem.: *milostynja*. Az összes gör. kel. szláv fordításokban *milostyni* olvasható.

A mit e két idézetben látunk, ugyanaz ismétlődnek, ha a különböző fordítások Máté VI. 3, 4, Luk. XI. 41, XII. 33. helyeit vetnők egybe. A magyar bibliafordítások *alamizsna* adata itt is a róm. kath. szláv fordításokkal egyeznek, ellenben merőben különböznek a gör. kel. szlávoktól. A fenti két összeállítás azt is mutatja, hogy az óbolg.-ban az *alamizsna*-nak *milostyni*: ΜΗΛΟΣΤΥΝΗ a neve (v. ö. még Máté IX. 13: Assem., Mar., a hibára JAGÓ, Cod. Mar. index; Cod. Supr. 376, 435; Euch. Sin.: 126, Psalt. Sin.: XXXII. 5, CII. 6.); ezt találjuk a különböző szerkesztési gör. kel. szláv egyházi nyelvemlékekben (v. ö. Ostrom. ev., Listky Undol., SREZNEVSKIJ szót., Trnov. ev., Dobrom. ev., ugyanitt *milostinja* is, LAVROV, Obzor, szót.), valamint a mai gör. kel. szláv bibliákban és nyelvekben (a bolgárban *pomànu*: almosen, CANKOFF 192, v. ö. MIKL. Christ. Term. 56. §. és MTsz.: *pomàna*: *alamizsna*, ajándék). A gör. kel. szláv egyházi terminológiában se ma, se a multban a magy. *alamizsna* szóhoz hasonló hangalakú szó elő nem fordul. A magy. *alamizsna* tehát se az óbolgárból, se pedig más gör. kel. szláv nyelvből való nem lehet.

Mielőtt azt igyekeznénk megállapítani, mely róm. kath. szláv nyelvből való a szó, meg kell említenünk, hogy az átadók csoportjából az olasz is kizárandó; az olaszban az *alamizsna* = *limosina*, ó-mil. *lemosina*, *lemosena*, *lemosna* (Sitzungsber. LIX. 8. 9.), vel. ol. *lemosina* (BOERIO, BERTANZA e LAZZARINI, Il dial. ven. 58. l.: innen dalm. horv. *lemožina*, JIREČ. Die Rom. I. 85, spalatoei Bern. *lemozina*, Rad CXXXVI. 181.); a velencei latin krónikákban *elomosina* PERTZ, M. G. SS. VII. 23, nálunk 1095-ben, DÁVID dux oklevelében: *elemosina*; ugyanígy 1050-ben francia oklevelben: *statum elemosine*, REUSEN, Elem. 195. l.), a rovignoi ven. lad.-ban *limázana* (IVE 18. l.). Ez olasz és ven. ladin alakokból a mi szavunk meg nem magyarázódik.

MELICH JÁNOS.